

IGAÜKS, IGAL POOL

*Inimõigusi käsitlev
aineteülene õppematerjal
koolidele*

SISUKORD

Õppematerjal koosneb 11-st tunnikavast, mis kasutavad põnevaid ja uuenduslikke meetodeid, et inimõigusi õpetada. Kõiki tunde võib kasutada eraldiseisvalt või täiskomplektina. Materjale saab ka kasutada, et korraldada näiteks inimõiguste teemapäeva. Käesoleva materjali leiate ka elektrooniliselt aadressilt www.maailmakool.ee/inimoigusi-kasitlev-oppematerjal

1. peatükk. Õpime inimõigusi
2. peatükk. Inimõigused Euroopas
3. peatükk. Inimõiguste rikkumine: näited Eestist
4. peatükk. Sünnitamisel suremine
5. peatükk. Sõnavabadus
6. peatükk. Pagulased ja varjupaigataotlused
7. peatükk. Surmanuhtlus
8. peatükk. Tegutseme!
9. peatükk. Sooline võrdõiguslikkus
10. peatükk. Perevägivald
11. peatükk. Piinamine

SISSEJUHATUS

Miks inimõigusi õpetada?

"Ma olen koonduslaagrist pääsenu. Mu silmad nägid seal seda, mida ükski inimene ei peaks nägema. Gaasikambri, mille olid ehitanud haritud insenerid. Lapsed, keda tapsid koolitatud õed. Naised ja lapsed, keda tulistasid ja põletasid ülikooliharidusega inimesed. Nii et ma umbusaldan haridust. Minu palve on: aidake oma õpilastel muutuda inimlikumaks... Kirjutamine, lugemine ja arvutamine on olulised ainult siis, kui nad aitavad meie lastel olla inimlikumad."

Anonüümse õpetaja kiri ühele Ameerika Ühendriikide koolile, avaldatud 1972. aastal.

Eesti noored puutuvad inimõigustega seotud teemadega kokku iga päev. Televisioon ja internet toovad rahutu maailma neile lähemale kui kunagi varem. Nad näevad diktaatorite kukutamist otse-pildis. Nad jälgivad terroriaktide tagajärgi ja terrorismivastast võitlust. Nad elavad kaasa miljonite inimeste saatustele, kes pagevad looduskatastroofide, konfliktide või tagakiusamise eest. Õpilased, nende pered, naabrid või klassikaaslased võivad ka ise olla pagulased või varjupaigataotlejad.

Kui neile anda võimalus, tahab enamus õpilasi jõudu katsuda suurte moraalsete dilemma-dega, mis inimõigustega seotud on: sõda, piinamine, vaesus, usk, migratsioon, naiste olukord, sõnavabadus. Inimõiguste teadvustamine aitab noortel aru saada päriselust – nende enda elust. Koolitund on ideaalne koht, kust seda mõistmist alustada.

Loodame, et käesolev õppematerjal aitab noortel inimõigusi paremini mõista. Nad uurivad ja võib-olla ka seavad kahtluse alla omaenda väärtusi. Nad õpivad, et õigused on üldkehtivad. Et nende oma õigused peavad olema tasakaalus teiste omadega. Nende suhtumine ja käitumine muutub erinevuste suhtes lugupidavamaks. Nad omandavad oskusi, et seista enda ja teiste õiguste eest.

Inimõigustealane töö sinu koolis

Noorte inimeste jaoks on inimõiguste õppimine alles algus. Tõeline mõistmine saabub siis, kui nad näevad neid teadmisi enda ümber praktikas rakendumas. Kui nad näevad, et koolikeskkonnas austatakse inimõiguste põhimõtteid, saavad nad aru selle kasulikkusest nende kogukonnale ja neile endale. Kui võrdsus, väärikus ja üksteise austamine on nende ümber tegelikkuses olemas, muutub positiivne käitumine normiks ja levib üle kogu kooli.

Et see juhtuks, peab inimõigusi austav vaatenurk kehtima igas koolielu aspektis: õpetajad käituvad tundides õpilasi austavalt ja kohtlevad kõiki võrdselt, arusaamatused lahendatakse õiglaselt, noorte inimeste seisukohavõtte julgustatakse ja kuulatakse ning kooliväliste tegevuste kaudu tutvutakse inimõigustega ka väljaspool kooliseinu. Sellistes "inimõigustesõbralikes koolides" leiavad õpetajad uusi ja huvitavaid meetodeid, et inimõigusi kogu oma töösse lõimida ja õpilased hakkavad neid õigusi nii enda kui teiste puhul arvestama.

Läbiv teema koolielus

Läbivad teemad võib kooliellu põmida väikeste tegevuste või suuremate ettevõtmiste kaudu. Siin on mõned soovitusel, millest võiks alustada:

- koolis võiks tegutseda õpilasesindus, kuhu saab valida liikmeid ja kellega konsulteeritakse õpilasi puudutavate otsuste üle
- uurige ja katsetage võimalusi, kuidas inimõigusi õpetada erinevates ainetundides
- vaadake üle kooli missioon ning mõelge, kas see tutvustab kooli inimõigusi austaval moel
- korraldage inimõiguste teemapäev
- vaadake üle olemasolevad kooli põhimõtted ja poliitikad, mõeldes, kuidas nad arvestavad inimõigustega
- kasutage ülekoollisi kogunemisi, et hääletada demokraatlikult oluliste otsuste üle
- valige välja mõni teema, mis õpilasi hetkel puudutab – näiteks küberkiusamine – ja proovige sellest jagu saada, analüüsides seda läbi inimõiguste prisma.
- korraldage kampaania inimõiguste kaitseks

Head avastamist ja tegutsemist!

1. peatükk

ÕPIME INIMÕIGUSI

See tund tutvustab õpilastele inimõigusi, kasutades slaide, praktilisi ülesandeid ning lühifilmi. Seda peatükki võib õpetada kui eraldiseisvat tundi või osana inimõiguste alastest kursusest.

Tunni eesmärgid

- Saada teadmisi inimõiguste ajaloo kohta
- Õppida tundma põhimõtteid, millest inimõigused on välja kasvanud
- Õppida ära tundma inimõigusi ning inimõiguste rikkumisi

Abimaterjalid

- PowerPoint esitlus: "Mõista inimõigusi"
- Tööleht 1: Inimõiguste ülddeklaratsiooni preambul – lühendatud ja lihtsustatud versioon
- Abivahend 1: Inimõiguste deklaratsiooni artiklid (tükkideks lõigatud ning eraldi ümbrikutes)
- Abivahend 2: ÜRO inimõiguste deklaratsioon – lühendatud versioon
- Valge paber
- Värvilised pliatsid
- Film: "Sa oled võimas" (1 min 30 sekundit)

SISSEJUHATUS

10 min

Vaadatakse šokeerivaid fotosid holokaustist. Õpetaja tutvustab inimõigusi ning ärgitab õpilasi arutlema inimõiguste üle vastavalt nende arusaamisele.

- Näita õpilastele fotosid holokaustist slaididel 2–4. Küsi õpilastelt, mis on fotodel olevatelt inimestelt ära võetud.
- Näita slaidi nr 5. Palu õpilastel väikestes gruppides arutada küsimuse üle "Mis on inimõigus?". Seejärel peaks iga grupp kirjutama 3 sõna, mis nende arvates võtavad kokku nende mõtted antud teema kohta.
- Kirjutage tahvli peale nimekiri õpilaste pakutud sõnadest.

© U.S. Holocaust Memorial Museum

PÕHIOSA

10 min

Tutvusta õpilastele ÜRO inimõiguste ülddeklaratsiooni ning võrrelge seal olevaid punkte õpilaste välja pakutud sõnadega.

- Selgita, et peale holokausti tulid maailma liidrid kokku ning korraldasid samasuguse nõupidamise nagu õpilased praegu. Selle tulemusena moodustati 1948. aastal dokument, mis kannab pealkirja inimõiguste ülddeklaratsioon. See dokument määrab ära kõik õigused, mis igal inimesel peavad olema. Selle kohta on rohkem infot slaidil nr 6.
- Selgita õpilastele, et nad loevad kohe inimõiguste ülddeklaratsiooni sissejuhatust. Jaga välja Tööleht 1: ÜRO inimõiguste ülddeklaratsiooni preambul – lühendatud ja lihtsustatud versioon ning palu õpilastel koos pinginaabriga dokumenti lugeda ning kriipsutada alla kolm sõna, mis on nende arvates kõige olulisemad.
- Palu need sõnad klassile ette lugeda ning võrrelge neid selle nimekirjaga, mille klass koostas eelmise harjutuse käigus. Kui sarnased või erinevad olid klassi poolt pakutud ideed 1948. aastal kokku tulnud liidrite omadega?

TEEMAARENDUS

15 min

Arutlege inimõiguste ülddeklaratsioonis sisalduvate õiguste üle koos allpool välja pakutud tegevustega:

- Õpilased moodustavad neljased grupid ning valivad ümbrikust ühe kaardi, mida nad teistele ei näita (kasuta selleks kaarte Abivahend 1: Inimõiguste artiklid). Igal kaardil on inimõiguste artikkel inimõiguste ülddeklaratsioonist.
- Palu õpilastel ette kujutada, et Ühinenud Rahvaste Organisatsioon (ÜRO) on palunud neil luua kaheminutilise reklaami noortele inimestele, mis tutvustaks nende poolt välja valitud inimõigust. Kasutades kehakeelt, miimikat, näitlemist või illustreerimist, tutvustavad õpilased inimõigust, mis on tagatud või mida on rikutud.
- Peale õpilaste esituste lõppu anna igale õpilasele Tööleht 1: Inimõiguste ülddeklaratsioon ja valget paberit.
- Iga grupp tutvustab oma reklaami klassile. Kui teised grupid arvavad ära, millisest artiklist käib jutt, kirjutavad nad selle paberile ja hoiavad üleval. Arutlege, miks iga inimõigus on oluline. Küsi õpilastelt, kas nad oskavad tuua näiteid, kus nende arvates inimõigusi rikutakse.

Illustratsioon: Amnesty International. Everyone Everywhere

ARUTELU

10 min

Õpilased arutavad inimõiguste ülddeklaratsiooni mõju neile ja teistele inimestele tänases maailmas:

- Vaadake filmi "Sa oled võimas", kuid ära õpilastele filmi pealkirja ütle
- Palu õpilastel üles märkida, milliseid inimõiguste artikleid filmis rikutakse. Arutlege nende kirjapandu üle.
- Palu õpilastel filmi pealkiri ära arvata. Küsi, kas nende arvates on Amnesty valinud filmile hea pealkirja? Kas inimõiguste tundmine paneb ka klassi ennast rohkem väestatuna tundma?

Ekraani lõmmis

TÖÖLEHT 1

Inimõiguste ülddeklaratsiooni preambul – lühendatud ja lihtsustatud versioon

Ainult see, kui kõik inimesed mõistavad, et igal inimesel maailmas on väärikus ning väärtus ning kui kõik saavad aru, et igaühel on õigus võrdsetele võimalustele, viib vabaduse, õigluse ning rahuni maailmas.

Inimõiguste eiramine on viinud kohutavate tegudeni, mis on pannud kannatama inimesi üle kogu maailma. Me kõik soovime maailma, kus inimesed saaksid nautida sõna- ja usuvabadust ning ei peaks elama hirmus ning vaesuses.

On oluline, et inimesed mõistaksid oma õigusi ning vabadusi, sest see annab kõigile parema elu. Me oleme pühendunud nende õiguste eest seismisele.

Me leiame, et inimõiguste ülddeklaratsioon peab olema ühiseks eesmärgiks kõigile rahvastele ja rahvustele. Me loodame, et iga inimene ja organisatsioon proovib nende õiguste ja vabaduste eest seista. Me loodame, et nii üksikisikud kui ka valitsused teevad kõik, et need õigused ja vabadused oleksid tagatud nii nende enda riikides kui ka üle maailma.

ABIVAHEND 1

Inimõiguste deklaratsiooni artiklid

Lõika paber tükkideks nii, et igale kaardile jääks üks artikkel.

Artikkel 26

Igaühel on õigus saada haridust.

Artikkel 19

Meil kõigil on õigus oma ideedele, õigus mõelda, mida me soovime ning jagada oma ideid teiste inimestega.

Artikkel 4

Keegi ei või meid orjastada. Meie ei või kedagi orjastada.

Artikkel 18

Meil kõigil on õigus oma usule.

Artikkel 5

Keegi ei või meid piinata või halvasti kohelda.

Artikkel 2

Inimõigused kehtivad kõigile, hoolimata meie erinevustest.

Artikkel 22

Meil kõigil on õigus oma kodule, äraelamiseks piisavale rahale ning arstiabile, kui me seda vajame.

Artikkel 12

Kellelgi ei ole õigust tulla meie koju, avada meie kirju või häirida meid või meie perekonda ilma põhjuseta.

Artikkel 3

Meil kõigil on õigus turvalisele ning vabale elule.

Artikkel 24

Meil kõigil on õigus tööst puhata ning lõõgastuda.

Artikkel 17

Meil kõigil on õigus omada vara. Keegi ei tohi võtta ära meie vara vastu meie tahtmist.

Artikkel 9

Keegi ei või meid ilma süüdi mõistmata vangistada.

ABIVAHEND 2

Inimõiguste ülddeklaratsiooni kokkuvõte

1. Me kõik sünnime võrdsetena. Meil kõigil on mõistus ja südametunnistus. Meid kõiki peab kohtlema võrdsetena.
2. Need õigused on kõigil inimestel, olenemata nende erinevustest.
3. Meil kõigil on õigus elada, olla vaba ja tunda end turvaliselt.
4. Keegi ei või meid orjastada ning meie ei või kedagi orjastada.
5. Kellelgi ei ole õigust meile haiget teha, meid piinata või meid julmalt kohelda.
6. Kõigil on õigus seaduslikule kaitsele.
7. Samad seadused kehtivad kõigi jaoks. Seadused peavad meid kohtlema õiglaselt.
8. Me kõik võime paluda erapooletult kohtult seaduslikku kaitset, kui meid ei kohelda õiglaselt.
9. Kellelgi ei ole õigust meid ilma põhjuseta vangistada, hoida meid seal või saata meid meie kodumaalt välja.
10. Kui meie üle mõistetakse kohut, peab see toimuma avalikult ja erapooletult. Inimesed, kes meie üle kohut mõistavad, ei tohi lasta ennast teiste arvamusest mõjutada.
11. Kedagi ei tohi süüdistada halbades tegudes enne, kui see on tõestatud. Kui inimesed väidavad, et sa oled teinud midagi halba, on sul õigus enda eest välja astuda juhul, kui see ei vasta tõele.
12. Kellelgi ei ole õigust meid mustata. Kellelgi ei ole õigust tulla meie koju, avada meie kirju, või häirida meid või meie perekonda ilma põhjuseta.
13. Meil kõigil on õigus liikuda vabalt ringi oma koduriigis ning elukohta valida. Igaühel on õigus lahkuda ükskõik millisest riigist.
14. Kui meid koheldakse halvasti meie kodumaal ning meil on hirm, on meil õigus põgeneda teise riiki, kus on turvaline.
15. Meil kõigil on õigus kodakondsusele.
16. Igal täiskasvanud inimesel on õigus abielluda ja pere luua, kui ta seda soovib. Meestel ja naistel on võrdsed õigused abielu sõlmimisel, abielus olles ja abielu lahutamisel.
17. Igaühel on õigus isiklikele asjadele. Kellelgi ei ole õigust meie vara vastu meie tahtmist ära võtta.
18. Meil kõigil on õigus uskuda, mida me soovime ja olla usklikud või mitte.
19. Meil kõigil on õigus oma mõtetele ja arvamusele. Me võime mõelda ja öelda, mida soovime ning jagada oma mõtteid teiste inimestega.
20. Meil kõigil on õigus saada kokku sõprade või mõttekaaslastega ning üheskoos rahumeelselt seista oma õiguste eest. Keegi ei või meid sundida liituma ühegi grupiga, kui me seda ei soovi.
21. Meil kõigil on õigus osaleda oma riigi valitsemises, kas ise või valitud esindajate kaudu. Igal täiskasvanud inimesel peab olema õigus valimistel hääletada, et valida oma riigile juhid.
22. Meil kõigil on õigus oma kodule, äraelamiseks piisavale rahale ning arstiabile, kui me oleme haiged.
23. Igal täiskasvanul on õigus tööle, õiglasele palgale ja nad võivad liituda ametiühinguga.
24. Meil kõigil on õigus tööst puhata ja lõõgastuda.
25. Meil kõigil on õigus piisavale toidule, riietele, elukohale ja arstiabile. Emadel, lastel ning inimestel, kes on vanad või erivajadustega, on õigus erilisele hoolitsusele ja abile.
26. Meil kõigil on õigus haridusele ning algharidus peab oleme kõigi jaoks tasuta. Meil peab olema õigus õppida ametit ning kasutada ära oma oskusi.
27. Meil kõigil on õigus vabalt osa võtta kultuurisündmustest ning nautida hüvesid, mida teadus ja õppimine võimaldavad.
28. Valitsema peab kord, nii et me kõik saame nautida õigusi ja vabadusi oma kodumaal ning ka teistes riikides.
29. Meil on kohustus teiste inimeste ees ning me peame seisma nende õiguste ja vabaduste eest.
30. Mitte keegi ei või neid õigusi ja vabadusi meil ära võtta.

See on lihtsustatud versioon inimõiguste ülddeklaratsioonist. Täisversioon deklaratsioonist asub aadressil vm.ee/et/uro-inimõiguste-ulddeklaratsioon

2. peatükk

INIMÕIGUSED EUROOPAS

See tund tutvustab õpilastele Euroopa põhiõiguste hartat. Samuti arutatakse ja mängitakse läbi erinevaid Suurbritannias aset leidnud kohtujuhtumeid.

Tunni eesmärgid

- Õpilased oskavad nimetada inimõigusi, mis on kirjas põhiõiguste hartas
- Õpilased mõistavad, kui keeruline on kohtunikel teha inimõiguseid puudutavaid otsuseid
- Õpilased oskavad kasutada veenmistehnikaid ning sobivat sõnavara oma kirjatöodes ning esitlustes

Abimaterjalid

- PowerPoint esitlus Inimõigused Euroopas
- Abivahend 1: Euroopa põhiõiguste harta (lihtsustatud versioon). Üks leht igale õpilasele.
- Tööleht 1: Kohtujuhtumid (iga juhtum on eraldi lehel)
- Tööleht 2: Kohtuotsuste lisakommentaariid õpetajale
- Tööleht 3: Lisainfo õpetajale Euroopa põhiõiguste harta kohta

SISSEJUHATUS

10 min

Õpilastele tutvustatakse inimõiguste kontseptsiooni ning tunni eesmärgid.

- Tutvusta slaidide nr 2 ja 3 materjale ning küsi, kas kõik õpilased said aru.
- Selgita õpilastele, et Euroopa Liidus on inimõigused kaitstud põhiõiguste hartaga ning seda hartat tunnis käsitletaksegi. Jaga laiali Abivahend 1: Euroopa põhiõiguste harta (lihtsustatud versioon). Näita õpilastele slaide 4–9 ning peale igat slaidi küsi, millisele artiklile slaid viitab (vastus ilmub, kui teist korda klikkida).

NB! Slaididel on ainult mõned näited põhiõiguste harta artiklitest, harta koguteksti leiate siit: www.eihr.ee/el-i-pohioiguste-harta/

- Selgita, et põhiõiguste harta nõuab, et kõik avalikud organisatsioonid (haiglad, koolid, politseinikud) tagaksid inimõiguste kaitse. Kui keegi tunneb, et tema õigusi on kuritarvitatud, võib ta pöörduda kaebusega kohtu poole. Kohtunik peab aeg ajalt langetama raskeid otsuseid, kus tuleb võtta arvesse erinevate gruppide õigusi võrdluses üksikisiku õiguste ning üldsuse turvalisusega. Selgita õpilastele, et tunni jooksul vaadatakse selliseid kohtukaasusi lähemalt.

Foto: Amnesty International: Everyone Everywhere

Foto: Amnesty International: Everyone Everywhere

PÕHIOISA

40 min

Kohtujuhtumi etendus

Õpilased analüüsivad tõestisündinud inimõigustealaseid kaasusi ning mängivad läbi kohtujuhtumi. Üks osa klassist kehastab süüdistajaid ning teine osa kaitsjaid ning nad peavad argumenteerides veenma ülejäänud klassi.

- Jaga klass kuueks grupiks.
- Anna igale gruppile ülesanne Töölehelte 1: Kohtujuhtumid.
- Selgita, et iga grupp peab kirjutama lühikese juhtumikirjelduse, mis tutvustab mõlema poole seisukohti ning esitlema seda 2 minuti jooksul.
- Iga grupp loeb kohtujuhtumit ning arutleb, millised inimõigused on antud juhtumi puhul olulised.
- Seejärel jaotab grupp omavahel ära rollid: kes on jutustaja, kes on kaitsjad ja süüdistajad (advokaate võib olla igas grupis rohkem kui üks vastavalt õpilaste arvule).
- Oma juhtumi ettevalmistamisel ja kirjapanemisel peaksid õpilased kasutama nii palju veenmisargumente, kui on võimalik (näita slaidi nr 10).
- Jutustaja peaks kirjutama lisaks oma tekstile koos advokaatidega juhtumianalüüsi, et ka tema õpiks veenvat argumentatsiooni. Kui aeg võimaldab, siis võiksid õpilased lugeda mõningaid reaalseid kohtujuhtumeid, et muuta oma argumentatsioon veenvamaks ning kasutada ekspertide arvamusi ja statistikat oma argumentatsiooni tugevdamiseks.
- Süüdistajad ja kaitsjad peaksid omavahel väitlema, et võita klassi poolehoid ühe või teise poole toetuseks.
- Iga grupp esitleb oma juhtumit. Pärast iga ettekannet lase klassil otsustada, kas paremini argumenteeris süüdistaja või kaitsja. Seejärel avalda oma arvamus ning anna teada, millise otsuse kohtunik päriselus selle juhtumi kohta langetas (vaata 2. töölehte). Palu õpilastel rollist välja tulla ning avaldada oma isiklikku arvamust selle juhtumi kohta.

NB! Igal grupil on aega 10 minutit, et juhtumi kohta lugeda, seda omavahel arutada ning argumentatsioon kirja panna. Peale selle on 2 minutit aega esitluseks, 1 minut kohtadele jõudmiseks ning 2 minutit tagaside andmiseks.

Foto: Amnesty International. Everyone Everywhere

KOKKUVÕTE

5 min

- Vaadake uuesti slaidi nr 2. Palu õpilastel nimetada mõned inimõigused põhiõiguste hartast ilma abimaterjale kasutamata.
- Palu sellel osal klassist, kes arvab, et põhiõiguste harta on vajalik dokument, minna ühe seina äärde ning sellel osal klassist, kes arvab, et see dokument on ebavajalik, minna teise seina äärde. Palu mõnel õpilasel kummaltki poolelt selgitada, miks nad niimoodi arvavad.

ABIVAHEND 1

Euroopa põhiõiguste harta (lihtsustatud versioon)

Artikkel 2

Kõigil on õigus elule.

Artikkel 4

Kedagi ei või piinata ega kohelda julmal või alandaval viisil.

Artikkel 5

Kedagi ei tohi sundida sunnitööle ega orjastada.

Artikkel 6

Kõigil on õigus vabadusele ja turvalisusele.

Artikkel 7

Kõigil on õigus era- ning perekonnaelu puutumatusele. Kellelgi ei ole õigust avada teise inimese kirju, e-kirju, kuulata pealt telefonikõnesid või murda sisse inimese elukohta.

Artikkel 9

Kõigil on õigus abielluda ning pere luua. Iga riigi seadus määrab ära selleks ette nähtud vanuse.

Artikkel 10

Kõigil on õigus uskuda, mida nad soovivad ning jääda oma arvamuse juurde. See tähendab ka usuvabadust.

Artikkel 11

Kõigil on õigus sõnavabadusele ning arvamussvabadusele. Sul on õigus informatsioonile ning oma arvamusele, senikaua kui sa pead lugu teistest inimestest

Artikkel 12

Kõigil on õigus rahumeelseteks rahvakogunemisteks ning kõigil on õigus moodustada ühinguid.

Artikkel 14

Kõigil on õigus haridusele.

Artikkel 17

Kõigil on õigus eraomandile.

Artikkel 21

Kellegi inimõigusi ei tohi rikkuda nende vanusest, rassist, religioonist, soost, erivajadustest või mõnest teisest eripärast lähtudes.

Artikkel 40

Kõigil on õigus hääletada ja kandideerida valimistel, et valida enda riigile juhid. Seadus määrab ära lubatud vanuse.

Artikkel 47

Kõigil on õigus õiglasele kohtumõistmisele.

Artikkel 49

Kedagi ei või karistada ebaseaduslikult või ebaproportsionaalselt.

TÖÖLEHT 1

Kohtujuhtumid

KOHTUJUHTUM 1

- Ümberpiiramise kasutamine, et hoida kinni noori meeleavaldajaid *Climate Camp* demonstratsioonil

2009. aasta 1. aprillil toimusid Londonis kaks suurt meeleavaldust. Üks neist toimus Inglise Panga ees ning protestijad avaldasid meelt selle kohta, kuidas Suurbritannia pangad olid raharessursse valesti kasutanud.

Teine meeleavaldus puudutas keskkonda. Meeleavaldajad palusid valitsusel teha rohkem konkreetseid tegusid, et kaitsta keskkonda ning takistada kliima soojenemist. Selle meeleavalduse nimi oli *Climate Camp* ja see toimus umbes poole kilomeetri kaugusel pankade vastasest demonstratsioonist.

Inglise Panga juures toimunud meeleavalduse protesteerijad proovisid panna panka põlema, loopisid seda Molotovi kokteilidega ning varastasid sealt arvuteid. Samal ajal toimunud *Climate Camp* demonstratsioon oli aga väga rahumeelne, mängis muusika ning inimesed ei olnud mingilgi moel vägivaldsed.

Politsei otsustas kõik panga ees olnud meeleavaldajad ümber piirata. Selle käigus sunniti meeleavaldajad ühte kohta kokku ning neil ei lubatud terve pärestlõuna lahkuda. Sellega soovis politsei takistada vägivalda levimist teistesse Londoni linnaosadesse.

Kui Inglise Panga ees olnud meeleavaldajad võisid lahkuda, piirati ümber ka *Climate Camp* demonstratsioonil osalejad. Politsei arvamuse kohaselt pidi see takistama panga meeleavalduse vägivaldse mõju levikut ka *Climate Campi* meeleavaldajatele.

Kaks meeleavaldajat *Climate Camp* demonstratsioonist kaebasid Suurbritannia ülemkohtule, kuna nende arvates rikuti nende kinnihoidmisega nende kui rahumeelsete meeleavaldajate inimõigusi.

ÜLESANNE

Loe läbi eelnev tekst.

Lugege koos põhiõiguste hartat ning tooge välja, millised inimõigused kehtivad käsitletud juhtumi kohta (mõelge meeleavaldajate õiguste peale ning samuti nende inimeste õiguste peale, kes elavad selles piirkonnas, kus meeleavaldused toimusid).

Otsustage, mis rolli keegi õpilastest kohtus mängib ning valmistage ette kohtujuhtum.

Jutustaja

Sina tutvustad kohtujuhtumit publikule ning selgitad, kuidas see on seotud inimõigustega.

Süüdistajad

Teie esindate *Climate Camp* meeleavaldajaid. Teie ülesandeks on põhjendada, miks politsei käitus valesti, kui nad meeleavaldajad ümberpiirasid. Te peate veenma ülejäänud klassi, et teil on õigus ning kaitsma oma seisukohti.

Kaitsjad

Teie esindate politseid ning selgitate, miks oli politsei arvates protesteerijate ümberpiiramine ja takistamine vajalik. Te peate veenma ülejäänud klassi, et teil on õigus ning kaitsma oma seisukohti.

Milline pool on klassi arvates veenvaim?

KOHTUJUHTUM 2

- **Laste löömine on osa minu religioonist**

Füüsiline karistamine on Suurbritannia koolides keelatud.

Grupp õpetajaid, õppealajuhatajaid ning vanemaid neljast koolist kaebasid selle määruse kohtusse, väites, et see seadus rikub nende kui kristlaste inimõigusi. Nende arvates peaksid vanemad saama ise otsustada, kas õpetaja tohib nende last koolitunnis kasvatuslikel eesmärkidel lüüa või mitte.

Lapsevanemad ning õpetajad väitsid, et piibel ütleb, et laste jaoks on füüsiline karistamine vajalik, sest see õpetab neid korralikult käituma. Piibel ütleb: "See, kes säästab oma poega ihunuhtlusest, vihkab oma järeltulijat, kuid see, kes oma poega armastab, on varmas teda distsiplineerima" (salm 13: 24)

Teine pool aga väidab, et ihunuhtlust keelav seadus kaitseb koolides käivate laste huve.

Ekspertide seisukoht on, et laste löömine tekitab neis stressi, valu ning erinevaid psühholoogilisi probleeme. Ameerika Psühholoogide Assotsiatsiooni (APA) sõnul on füüsiline karistamine "vägivaldne ning ebavajalik, alandab enesehinnangut ning võib tekitada lapses vaenulikkust ja viha, viimata soovitud käitumiseni". APA sõnul võib laste füüsiline karistamine muuta nad hilisemas elus samuti vägivaldseks.

ÜLESANNE

Lugege koos eelnevat lugu.

Lugege põhiõiguste hartat ning tooge välja, millised inimõigused kehtivad käsitletud juhtumi kohta (mõelge laste ning nende vanemate õiguste peale).

Otsustage, mis rolli keegi õpilastest kohtus mängib ning valmistage ette kohtujuhtum.

Jutustaja

Sina tutvustad kohtujuhtumit publikule ning selgitad, kuidas see on seotud inimõigustega.

Süüdistajad

Teie esindate lapsevanemaid ning õpetajaid, kes väidavad, et neil peaks olema õigus oma lapsi koolis füüsiliselt karistada. Te peate veenma ülejäänud klassi, et teil on õigus ning kaitsma oma seisukohti.

Kaitsjad

Teie esindate valitsust. Teie väidate, et kehtivat seadust on vaja, kuna see takistab õpetajatel läbi viimast õpilaste füüsilist karistamist. Te peate veenma ülejäänud klassi, et teil on õigus ning kaitsma oma seisukohti.

Milline pool on klassi arvates veenvaim?

TÖÖLEHT 1

Kohtujuhtumid

KOHTUJUHTUM 3

- **Rio Ferdinand**

Rio Ferdinand määrati Inglismaa jalgpallikoondise peatreeneriks 2010. aasta veebruaris. Sama aasta 25. aprillil kirjutas ajaleht *The Sunday Mirror* artikli Rio Ferdinandi intiimsuhtest Carly Storeyga. Ajaleht väitis, et Carlyl oli jätkuvalt Rioga suhe, kuigi Rio oli 2009. aastal abiellunud Rebeca Ellisoniga.

Ajaleht väitis, et enne 2006. aastat oli Riol olnud "naistemehe" reputatsioon, kuid 2006. aastal antud intervjuus ajalehele *News of the World* väitis Rio, et ta on muutunud ning ei petaks kunagi oma abikaasat. Ajaleht *The Sunday Mirror* väitis oma loos, et Rio valetas selles intervjuus, sest ta on jätkuvalt naistemees ning petab oma abikaasat.

Rio Ferdinand kaebas ajalehe *The Sunday Mirror* kohtusse, väites, et ajaleht on rikkunud tema inimõigusi tema eraelu negatiivses valguses käsitledes.

The Sunday Mirror toimetus väitis, et neil oli õigus käsitleda Rio Ferdinandi eraelu, kuna ta on avalikkusele valetanud, portreerides iseennast kui "pereinimest". Ajalehe toimetus küsis, kas sellise moraaliga mees on sobiv liider Suurbritannia jalgpallikoondisele ning eeskujuks noortele inimestele.

ÜLESANNE

Lugege koos eelnevat lugu.

Lugege koos põhiõiguste hartat ning tooge välja, millised inimõigused kehtivad käsitletud juhtumi kohta (mõelge Rio õiguste peale ning ajakirjanike õiguste peale).

Otsustage, mis rolli keegi õpilastest kohtus mängib ning valmistage ette kohtujuhtum.

Jutustaja

Sina tutvustad kohtujuhtumit publikule ning selgitad, kuidas see on seotud inimõigustega.

Süüdistajad

Teie esindate Rio Ferdinandi. Te peate veenma ülejäänud klassi, et tema inimõigusi rikuti ajakirjanike poolt ning põhjendama oma seisukohta.

Kaitsjad

Teie esindate ajalehe *The Sunday Mirror* toimetust. Te peate veenma ülejäänud klassi, et ajalehel oli õigus avaldada sellist artiklit ning põhjendage oma seisukohta.

Milline pool on klassi arvates veenvaim?

TÖÖLEHT 1

Kohtujuhtumid

KOHTUJUHTUM 4

- **Kurjategija saadeti maalt välja tagasi oma koduriiki**

See kohtujutum on Pakistanist pärit mehest, kes kolis seitsmeaastaselt Suurbritanniasse elama.

Alates 1992. aastast on mehel olnud probleeme politseiga ning ta on olnud korduvalt vanglas röövimise, lubadeta juhtimise, vägivaldse käitumise ning kiiruseületamise tõttu.

Suurbritannia valitsus otsustas 2006. aastal, et mees saadetakse tagasi Pakistani ning ta ei tohi Suurbritanniasse tagasi pöörduda. Ta otsustati oma kodumaale tagasi saata, et kaitsta Suurbritannia kodanikke tema võimalike edasiste kuritegude eest.

Kurjategija väitis kohtule, et selle otsusega rikutakse tema inimõigusi, kuna tal on Suurbritannias kuus 12 kuni 17 aasta vanust last ning vanurist ema, kes põeb diabeeti ning on südamehaige.

Mees ei ole enam koos oma laste emaga, kuid ta väidab, et räägib oma lastega iga päev telefoni teel, kuigi ei ole neid alates 2000. aastast näinud.

ÜLESANNE

Lugege koos eelnevat lugu.

Lugege koos põhiõiguste hartat ning tooge välja, millised inimõigused kehtivad käsitletud juhtumi kohta (mõelge üksikisiku õiguste peale ning Suurbritannia kodanike õiguste peale).

Jagage omavahel rollid ning valmistage ette kohtujuhtum.

Jutustaja

Sina tutvustad kohtujuhtumit publikule ning selgitad, kuidas see on seotud inimõigustega.

Süüdistajad

Teie esindate Pakistanist pärit meeskodanikku. Te peate veenma ülejäänud klassi, et tal on õigus jääda elama Suurbritanniasse ning põhjendama oma seisukohta.

Kaitsjad

Teie esindate Suurbritannia valitsust. Te peate veenma ülejäänud klassi, et valitsusel on õigus saata mees tagasi Pakistani ning põhjendama oma seisukohta.

Milline pool on klassi arvates veenvaim?

TÖÖLEHT 1

Kohtujuhtumid

KOHTUJUHTUM 5

- **Hooldekodude sulgemine**

Kohalik omavalitsus Põhja-Inglismaal soovib sulgeda raha kokku hoidmise nimel kahte hooldekodu.

Omavalitsus andis teada, et enne otsuse tegemist räägivad nad hooldekodus elavate inimeste sugulaste ning hooldekodu elanikega, et võtta arvesse nende arvamust.

Pärast mitmeid arutelusid otsustas omavalitsus hooldekodud sulgeda. Hooldekodude elanikud kaebasid seejärel omavalitsuse kohtusse, väites et nende inimõigusi on rikutud, kuna neid sunnitakse vastu tahtmist hooldekodust lahkuma.

Kohalik omavalitsus väitis, et neil tuli vastav otsus teha rahapuuduse tõttu ning see annab neile võimaluse hoida alles teisi teenuseid tervishoiu ja hariduse valdkonnas.

ÜLESANNE

Lugege koos eelnevat lugu.

Lugege koos põhiõiguste hartat ning tooge välja, millised inimõigused kehtivad käsitletud juhtumi puhul. Mõelge hooldekodus elavate vanade inimeste õiguste peale ning samuti ülejäänud omavalitsuse alluvuses elavate inimeste õiguste peale.

Otsustage, mis rolli keegi õpilastest kohtus mängib ning valmistage ette kohtujuhtum.

Jutustaja

Sina tutvustad kohtujuhtumit publikule ning selgitad, kuidas see on seotud inimõigustega.

Süüdistajad

Teie esindate hooldekodus elavaid vanu inimesi ning nende sugulasi. Te peate veenma ülejäänud klassi, et kohalikul omavalitsusel ei ole õigust hooldekodu sulgeda ning põhjendada oma seisukohta klassile.

Kaitsjad

Teie esindate kohalikku omavalitsust. Te peate veenma ülejäänud klassi selles, et omavalitsusel ei olnud raha hooldekodu käigus hoidmiseks ning nad võtsid arvesse hooldekodu elanike kaebusi. Põhjendage oma arvamust klassile.

Milline pool on klassi arvates veenvaim?

TÖÖLEHT 1

Kohtujuhtumid

KOHTUJUHTUM 6

- **Kahe erivajadustega tüdruku elukvaliteet**

Kaks tüdrukut (11- ja 13-aastased), kellel on raske vaimne ja füüsiline puue, elavad kodus oma ema ja kasuisaga.

Tüdrukud vajavad ööpäevaringset abi ning kohalik sotsiaalhoolekanne on määranud neile abilisteks hooldajad, kes käivad pere juures kodus.

Kodus kasutatakse tüdrukute tõstmiseks tõstukit, kui neid on vaja aidata voodisse või vanni. Väljaspool kodu seda kasutada ei saa, kuid tüdrukutele meeldib ratsutada, ujuda ning ka poes käia ning nende tegevuste juures aitavad neid tõsta sotsiaaltöötajatest hooldajad.

Linnaosavalitsuse sotsiaalamet võttis vastu uue seaduse, mis keelas hooldajatel raskete tõstete sooritamise. Seadus võeti vastu selleks, et hooldajad oma tervist ei kahjustaks, kuid see tõi endaga kaasa selle, et hooldajad ei saanud enam tüdrukuid kodust välja viia.

Tüdrukute vanemad andsid linnaosavalitsuse hoolekandeosakonna kohtusse, väites, et uus seadus halvendas märgatavalt erivajadustega tüdrukute elukvaliteeti ning rikub nende inimõigusi.

ÜLESANNE

Lugege koos eelnevat lugu.

Lugege koos põhiõiguste hartat ning tooge välja, millised inimõigused kehtivad käsitletud juhtumi kohta. Mõelge tüdrukute õiguste peale ning samuti hooldajate õiguste peale.

Otsustage, mis rolli keegi õpilastest kohtus mängib ning valmistage ette kohtujuhtum.

Jutustaja

Sina tutvustad kohtujuhtumit publikule ning selgitad, kuidas see on seotud inimõigustega.

Süüdistajad

Teie esindate erivajadustega tüdrukuid ning nende vanemaid. Te peate veenma ülejäänud klassi, et linnaosavalitsuse otsus rikkus tüdrukute inimõigusi ning põhjendama oma seisukohta klassile.

Kaitsjad

Teie esindate kohalikku omavalitsust. Te peate veenma ülejäänud klassi, et uus seadus kaitseb hooldajate õigusi ning põhjendama oma seisukohta klassile.

Milline pool on klassi arvates veenvaim?

TÖÖLEHT 2

Kohtuotsuste lisakommentaari õpetajale

KOHTUJUHTUM 1

• Protesteerijate ümberpiiramine

Kohus otsustas, et 1. aprillil 2009 politsei poolt toime pandud *Climate Camp* meelevaldajate ümberpiiramine oli ebavajalik ning seadusevastane. Kohtunike kommentaari kohaselt olid politsei poolt kasutatud meetodid "ebavajalikult paindumatud" ning kasutasid "ebavajalikku jõudu". Kuigi politseil on seaduse kohaselt õigus kasutada ümberpiiramist sellisel juhul, kui tegemist on reaalse vägivallaohuga, ei olnud kohtunike arvates hetkel niivõrd suure riskiga tegemist.

Inimõigused, mis kehtivad selle juhtumi puhul meelevaldajatele, on järgnevad: "õigus koguneda rahu-meelselt" (artikkel 12), "õigus väljendada oma vaateid ning arvamust" (artikkel 11) ning "õigus vabadusele ja turvalisusele" (artikkel 6). Kõik piirangud neile õigustele peaksid olema põhjendatud ning proportsionaalsed. Kohtunikud pidid lisaks inimõigustele võtma arvesse üldisi heakorrareegleid ning nõuet kodanike turvalisusele.

Kuid 2011. aasta detsembris kaebas politsei otsuse edasi ning uued kohtunikud otsustasid, et politsei oli käitunud *Climate Camp* meelevaldajaid ümber piirates õiglaselt, kuna kaks meelevaldust olid olnud üksteisest poole kilomeetri kaugusel ning neil oli mitmeid ühendavaid lülisid (meelevaldusi reklaamiti samadel internetilehekülgedel ning nad olid osa meelevalduste seeriast, mis sellel perioodil aset leidsid). Kohus leidis, et politsei oli käitunud heakorda silmas pidades ning olemas oli tõsine oht avaliku korra rikku-misele.

Kohtujuhtum: *Moos & Anor, R (on the application of) v Police of the Metropolis* [2011] EWHC 957

Allikas: www.bailii.org/ew/cases/EWHC/Admin/2011/957.html

KOHTUJUHTUM 2

• Laste löömine on osa minu religioonist

Kohus otsustas, et vanematel ja õpetajatel ei ole õigust koolis füüsilist karistamist rakendada. Kuigi kohus nõustus, et füüsilise karistamise vastane seadus läks vastuollu usuvabaduse artikliga (artikkel 10), pidi arvesse võtma ka laste õiguste eest seisvaid seaduseid. Kohtunikud leidsid, et seadusejärgne füüsilise karistamise keelamine oli legitiimne. Lapsed on haavatavad ning seaduse eesmärk on neid kaitsta ning nende õiguste eest seista. Füüsiline karistamine tähendab tahtlikku füüsilise valu põhjustamist. Seaduse eesmärk on kaitsta lapsi vaimse ja füüsilise trauma eest, mida füüsiline karistamine endaga kaasa toob. Kohtunikud asetasid laste õigused (eriti artikkel 4, mis sätestab, et inimest ei tohi piinata ega kohelda julmalt või ebainimlikult ning teised lapsi puudutavad õigused ÜRO laste õiguste konventsiooni) kõrgemale vanemate õigusest usuvabadusele.

Kohtujuhtum: *Williamson v Secretary of State for Education*

Allikas: www.1cor.com/1315/?form_1155.replyids=419

TÖÖLEHT 2

Kohtuotsuste lisakommentaari õpetajale

KOHTUJUHTUM 3

- Rio Ferdinand

Kohtuotsuse järgi sai õiguse ajaleht *Sunday Mirror*. Kohtunik pidi arvestama Rio õigusega era- ja pereelule (artikkel 6) ning ajalehe õigusega väljendada oma ideid ning arvamusi (artikkel 11). Kohtunik leidis, et kuigi kaebaja õigus eraelule ja privaatsusele on oluline, on ka avalikkusel õigus teada avaliku elu tegelase eraelust. Samuti tõi kohus välja, et artiklil oli osa ühiskondlikust debatist, mis arutas, kas kaebaja sobib täitma Suurbritannia jalgpalliliiga kapteni rolli.

KOHTUJUHTUM 4

- Kurjategija saadeti maalt välja tagasi oma koduriiki

Kohus leidis, et Pakistani kodaniku väljasaatmine Suurbritanniast oli seadusega kooskõlas ning tal ei lubatud Suurbritanniasse tagasi pöörduda. Kohtunikud pidi arvesse võtma meeskodaniku õigust privaatsusele ja pereelule (artikkel 7), samal ajal arvestades riigi kohust kaitsta oma kodanikke kuritegevuse ja vägivalda eest. Kuigi kohtunikud võtsid arvesse, et mehel oli perekond Suurbritannias, oli tal samamoodi ka perekond Pakistanis.

Kohtunik leidis, et kuna meeskodanik ei olnud oma lapsi näinud 2000. aastast, oli tema perekondlik side Suurbritannias nõrk. Samuti oli sotsiaalhoolekanne mõista andnud, et mehe neli last ja nende emad kannatavad mehe käitumise tõttu, seega on parem, kui mees nendega enam kokku ei puutuks. Lisaks sellele oli meeskodanik toime pannud korduvaid seaduserikkumisi ka peale vanglast vabanemist.

KOHTUJUHTUM 5

- Hooldekodude sulgemine

Kohus palus kohalikul omavalitsusel hooldekodude sulgemine uuesti üle vaadata. Peamine inimõigus, mis seda otsust mõjutas, oli õigus privaatsusele ja pereelule, kuid hooldekodu sulgemine võib mõjutada ka teisi õigusi, näiteks õigus eraomandile. Inimõiguste harta kohaselt on kõigil avalikel organitel kohustus võtta arvesse inimõigusi iga otsuse juures, mille nad teevad. Kohtunik leidis, et selle juhtumi puhul ei olnud kohalik omavalitsus võtnud arvesse vanade inimeste õigusi, kes elasid hooldekodus. Kohtunik leidis, et otsus tuleb üle vaadata, võttes arvesse asjakohaseid inimõigusi.

KOHTUJUHTUM 6

- Kahe erivajadustega tüdruku elukvaliteet

Selle juhtumi puhul pidi kohtunik võtma arvesse tüdrukute õigust era- ning perekonnaelule (artikkel 8) ning samuti arvestama hooldajate tervise ja ohutusega. Kohtunik otsustas tüdrukute kasuks ning väitis, et tõstmist keelav seadus tuleb kohendada tüdrukute vajadustega selliselt, et hooldajad võiksid neid turvaliselt tõsta. See annaks tüdrukutele võimaluse osaleda väljaspool kodu koos teiste lastega vaba aja veetmisel (artikkel 21 on siin samuti asjakohane, sest vastavalt sellele ei tohi tüdrukuid diskrimineerida nende erivajaduste tõttu). Kohtunik tõi välja ka selle, et tüdrukute tõstmise keeld võib endaga kaasa tuua ka artikli 4 rikkumise, kuna juhul kui tüdrukud kukuvad ja hooldaja neid ei aita, võivad nad sattuda piinlikku või ohtlikku olukorda.

TÖÖLEHT 3

Lisainfo õpetajale Euroopa Liidu põhiõiguste harta kohta

Euroopa Ülemkogu võttis põhiõiguste harta vastu 2000. aastal. Harta eesmärgid on:

- kaitsta inimeste põhiõigusi Euroopa Liidu õigusaktide ja nende kohaldamise taustal liikmesriikides
- täiendada Euroopa Inimõiguste Konventsiooni
- tõsta inimeste teadlikkust inimõigustest üldisemalt. Inimõigused ei puuduta ainult seadusandlust ning kohtu poole pöördumist. Inimõigused puudutavad inimeste igapäevast elu ning vastuvõetavaid otsuseid. Avalik teenistus peaks oma tegevuses lähtuma põhiõiguste hartast ning tagama läbi oma tegevuse inimõiguste kaitse.

Õigused, mille eest põhiõiguste harta seisab

- õigus elule
- piinamise keeld
- õigus mitte olla orjastatud või sunnitööl
- õigus vabadusele
- õigus ausale kohtumõistmisele
- õigus eraelu puutumatusele
- õigus mõttevabadusele ning usuvabadusele
- õigus eneseväljendusele
- õigus ühingute moodustamiseks
- õigus abielluda ja pere luua
- õigus eraomandile
- õigus haridusele
- valimisõigus

Kuidas põhiõiguste harta toimib?

- kõik avalik-õiguslikud asutused, kaasa arvatud riigikoolid, peavad oma tegevuses lähtuma põhiõiguste hartast. Avalikud asutused vastutavad ka selle eest, et nende haldusalas ei rikutaks inimõigusi. Kui see peaks toimuma, on neil kohustus sellele lõpp teha.
- Kui on vähegi võimalik, tuleb kindlustada, et juba kehtivad seadused on kooskõlas põhiõiguste hartaga.

Inimõiguste piiramine

Inimõigusi on erinevat tüüpi. Mõned inimõigused on absoluutsed, mis tähendab, et neid ei või riik kunagi rikkuda. Mõned inimõigused on piiratavad, mis tähendab, et riik võib neid piirata teatud asjaoludel.

On olemas kolme tüüpi inimõigusi:

Absoluutseid inimõigusi ei tohi rikkuda ega piirata ühelgi tingimusel. Neid on kolm: piinamise keeld, orjastamise keeld ja rassilise diskrimineerimise keeld.

Piiratud inimõigusi võib piirata teatud olukordades. Piiratud inimõiguse näiteks on õigus vabadusele, mis ei kehti sellisel juhul, kui inimene on kohtu poolt süüdi mõistetud ning kannab vanglakaristust või on arstid ta määranud kinnisele ravile vaimuhaiglasse.

Mõõdukaid inimõigusi võib mitte järgida siis, kui on tarvis kaitsta teisi inimesi või avalikke huve, näiteks selleks, et kaitsta riigi turvalisust konfliktiolukorras või selleks, et tagada avalik kord. Enamus põhiõiguste harta õigusi kuulub siia kategooriasse. Iga mõõduka inimõiguse rikkumine peab olema:

- kooskõlas legitiimse eesmärgiga. Näiteks selleks, et kaitsta suure hulga inimeste õigusi.
- kooskõlas seadustega
- vajalik
- proportsionaalne (asjakohane ning vastavalt vajadustele)

Mõõdukad inimõigused on näiteks õigus eraelu ning perekonnaelu puutumatusele, õigus usuvabadusele ja õigus sõnavabadusele.

3. peatükk

INIMÕIGUSTE RIKKUMINE: NÄITED EESTIST

See tund tutvustab õpilastele mõningaid juhtumeid inimõiguste rikkumisest Eestis, kasutades tõsielujuhtumeid. Seda peatükki võib õpetada kui eraldiseisvat tundi või osana inimõiguste alasest kursusest.

Tunni eesmärgid

- Saada teadmisi probleemidest, mida Eestis on ette tulnud
- Õppida ära tundma inimõiguste rikkumisi

Abimaterjalid

- Tööleht 1: Tõsielujuhtumid Eestist
- Tööleht 2: Kuidas oma õigusi kaitsta
- Lühifilmid: Eesti noorte tehtud videod

Kaadrid Eesti noorte videodest, mis esitati inimõiguste teemalisele videovõistlusele Fingerprint.

SISSEJUHATUS

5 min

- Selgita, et ühinemisel rahvusvaheliste inimõiguslepingutega on Eesti riik võtnud kohustuse oma territooriumil need õigused ja vabadused tagada.
- Küsi õpilastelt, kas nad on kuulnud mõnest inimõiguste rikkumisest Eestis. Kas Eestis võib inimõiguste rikkumist ette tulla?

PÕHIOSA

40 min

Lühietendused

Õpilased mängivad läbi tõsielujuhtumeid Eestist.

- Jaga klass 3–6 liikmelisteks rühmadeks.
- Anna igale grupile ülesanne Tööleht 1: Tõsielujuhtumid Eestist.
- Selgita, et iga grupp peab oma juhtumi teistele ette kandma. Anna ettevalmistamiseks aega 10 minutit.
- Palu õpilastel juhtumid ette mängida. Arutage peale iga juhtumi mängimist, millist inimõigust rikuti.
- Kui kõik juhtumid on ette kantud, arutage, kas õpilased on sarnastest juhtumitest teadlikud. Kas nende arvamus inimõiguste olukorrast Eestis muutus?
- Arutage võimaluste üle, kuidas oma õigusi kaitsta. Erinevaid võimalusi tutvustab Tööleht 3: Kuidas oma õigusi kaitsta?

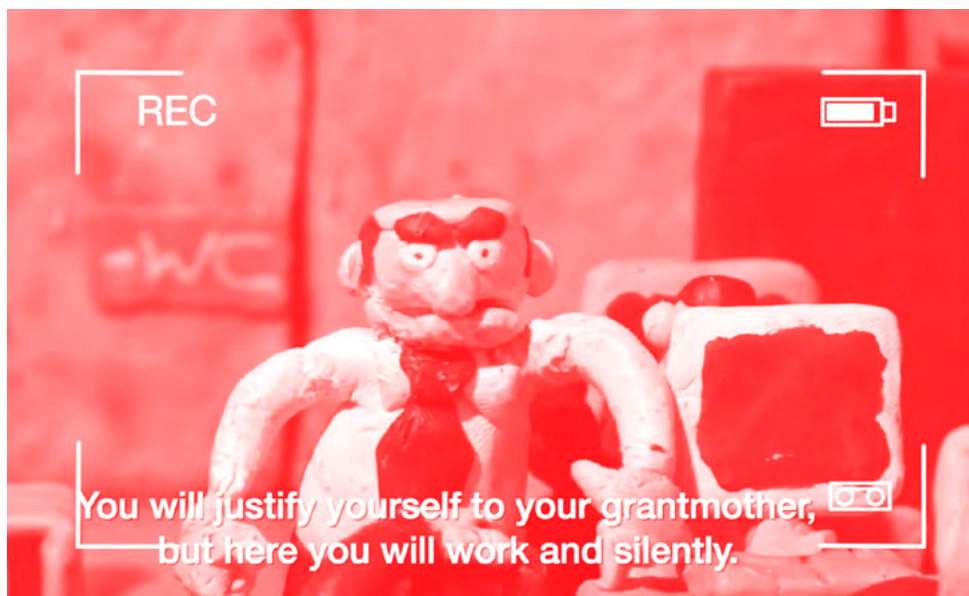

© Fingerprint Project, MiMiMi

KOKKUVÕTE

5 min

- Vaadake ühte noorte lavastatud videolugudest, mis samuti käsitlevad inimõiguste rikkumisi Eestis.

© Fingerprint Project, Animagia

TÖÖLEHT 1

Tõsielujuhtumid Eestist

JUHTUM 1

- **Diskrimineerimine toetuste määramisel**

Viimsis elav 3-lapseline perekond, kus elavad koos kaks naist, ei saanud omavalitsuselt sotsiaaltoetust, kuna perekond erineb traditsioonilisest perekonnast. Omavalitsus keeldus maksmast laste koolitoidu- ja transporditoetusi, tuues põhjuseks, et kaks samasoolist koos elavat inimest ei ole perekond.

Perekond pöördus õiguskantsleri poole. Õiguskantsler leidis, et sotsiaaltoetuste maksmisest keeldumine oli ebaseaduslik. Viimsi omavalitsus nõustus arvamusega, kuid muutis seadlust nii, et seadus välistas samasoolised kooselavad partnerlused.

Taotlejad pöördusid seejärel kohtusse. Esimeses astmes omavalitsus kaotas ning kaebas otsuse edasi. 15. juuni seisuga 2012 kaotas omavalitsus ka ringkonnakohtus ning ei plaani otsust edasi kaevata. Praegu maksab omavalitsus perekonnale lastele ettenähtud toetusi.

Siiani on tegemist ainukese juhtumiga Eestis, kus kohtusse pöördumise põhjuseks on diskrimineerimine seksuaalse sättumuse tõttu. Kuigi otsus oli konkreetse perekonna suhtes soodne, ei garanteeri see automaatselt samasuguseid õigusi kõikidele samasoolistele paaridele, kes ei ole abielus. Tulenevalt Eesti õigussüsteemist kehtivad kohtuotsused ainult juhtumiga otseselt seotud osapooltele. Nagu Viimsi juhtum näitab, koheldakse mitteabielulises suhtes samasoolisi paare ja mitteabielulises suhtes vastassoost paare toetuste määramisel erinevalt. Selle juhtumi puhul diskrimineeriti toetusest keeldudes samasooliste vanemate lapsi, kuna nad jäeti ilma toetustest, mida määratakse vastassoost paaride lastele.

Eesti soolise võrdõiguslikkuse voliniku Mari-Liis Sepperi sõnul tuleks laiendada diskrimineerimise keeldu soolise võrdõiguslikkuse seaduses, sest hetkel kaitseb seadus erivajadustega, erineva seksuaalse sättumusega või eakamaid inimesi ainult tööelus. Seadusesse tuleks lisada säte, mis käsitleks kaitset toodetele ja teenustele ligipääsu osas, eelkõige avalike teenuste osas nagu ühistransport ja erivajaduslikud teenused. Lisaks on erineva seksuaalse sättumusega inimestel raskusi korteri üürimisega, lastetoetuste ja vanemapuhkuse saamisel. Hetkel on ainuke võimalus probleemide lahendamiseks kohtusse pöördumine, mis paljude inimeste jaoks on keeruline otsus.

JUHTUM 2

- Sunnitöö

Dagmar Mänd läks 2011. aasta kevadel Soome, kus ta asus tööle koristajana. Töökoha vahendajaks oli Eesti ettevõtte. Ettevõtte juht paigutas naise elama firma ametiruumidesse, kus juhataja ka ise elas. Ühes kuus sunniti Dagmarit töötama 262 tundi. Tööpäevad kestsid 3–21 tundi. Lõuna- või kohvipause ei olnud. Ületundide eest ja nädalavahetusel töötamise eest lisatasu ei makstud. Hetkel püüab Dagmar saamata jäänud töötasu kohtu kaudu kätte saada. Teenindustöötajate ametiühingu kinnitusel on tööalane ärakasutamine koristusvallas suurenenud ja muutunud varasemast jõhkramaks. Sageli on selle taga inimkaubandus.¹

¹Viide: www.postimees.ee/1120554/eestlannast-koristaja-tegi-soomes-20-tunniseid-toopaevi

TÖÖLEHT 1

Tõsielujuhtumid Eestist

JUHTUM 3

- **Kogunemisvabaduse õiguse rikkumine**

Kogunemisvabaduse tagab põhiseaduse paragrahv 47. Avaliku koosoleku seadus paneb paika kogunemisvabaduse võimalikud piirangud. Seaduses ei ole mingeid reegleid, mis käsitleks diskrimineerimist seksuaalse sättumuse alusel.

Alates 2004. aastast on seoses iga-aastase Tallinna LGBT Pride paraadiga ühiskonnas toimunud pidev arutelu. 2006. aasta paraadil ründasid paraadivastased paraadil osalejaid ning politseid süüdistati ebapiisava kaitse tagamises. Sellega seoses tegi Amnesty International avalduse, kus kutsuti üles tugevalt kaitsma kogunemisvabadust.

2007. aastal pöördusid paraadi korraldajad Põhja prefektuuri poole koostöösooviga. Politseinikud nõudsid, et paraadi korraldajad palkaksid osalejate turvalisuse tagamiseks eraturvafirma. Paraadi korraldajad tegid seejärel avalduse, kus märkisid, et paraadi korraldamine on varasemate aastatega võrreldes keerulisem ning süüdistasid ametivõime väheses koostöös. Korraldajad esitasid kaebuse ka õiguskantsleri büroole. Õiguskantsler otsustas, et kuigi Põhja prefektuuri nõue, et paraadi korraldajad kasutaksid osalejate turvalisuse tagamisel eraturvafirmat on seadusega kooskõlas, ei saa paraadi keelata selle pärast, et korraldajad politsei nõude täitmisest keeldusid. Õiguskantsler märkis ka, et Põhja prefektuur ei olnud järginud head valitsemistava, sest ei teinud paraadi korraldajatega piisavat koostööd ega vastanud korraldajate esialgsetele e-kirjadele korrektset.

Kokkuvõttes, nagu õiguskantsler oma analüüsis märkis, on ametivõimud teadlikud oma kohustusest paraadi mitte segada, aga nad ei ole teadlikud, et nende kohustus on luua toetav keskkond, kus kogunemisvabadus ja sellega seotud õigused oleksid tagatud. Politseinikud peaksid meelevaldajaid kaitsma meelevalduse vastaste eest.

TÖÖLEHT 1

Tõsielujuhtumid Eestist

JUHTUM 4

- **Seksuaalne diskrimineerimine**

Töövaidluskomisjon langetas esimesest korda Eestis otsuse ahistamisjuhtumi kohta 3. märtsil 2011.

Tööandja pilkas ja mõnitas naistöötajaid, ei väärtustanud nende pereelu ja laste kasvatamist. Lisaks läks tööandja naistöötajale kätega kallale ning raputas teda vihaga. Teisalt, kui tööandja oli heas tujus, näpistas ja kallistas ta naistöötajaid. Töövaidluskomisjon leidis, et tööandja on töötajat sooliselt ahistanud, kohustas teda ahistamist lõpetama ja mõistis avaldaja kasuks välja 2000 eurot hüvitist.²

Euroopa Tööohutuse ja Töötervishoiu Agentuur avaldas veebruaris 2011 aruande, kus märgiti, et 5–20% Euroopa töötajatest on töökohal kogenud vägivalda ja ahistamist. Samas raportis toodi ka välja, et ainult 8% Eesti töötajatest tunnetas vägivalda või vägivalda ohuga seoses probleeme, samas Euroopa keskmine on 37%. Veel suurem erinevus valitseb töötajate arvamustes. Ainult 5% Eesti töötajate esindajatest arvas, et vägivaldaga on probleeme, samas kui Euroopa Liidus keskmiselt peavad vägivalda probleemiks 53% töötajatest. See on rohkem kui kümnekordne erinevus. Samas uuringus toodi välja, et ainult 2% Eesti töötajate esindajatest pidas üheks peamiseks psühhosotsiaalseid riske põhjustavaks teguriks diskrimineerimist, samas Euroopa Liidus keskmiselt pidas diskrimineerimist üheks põhiteguriks 11%.

² <https://humanrights.ee/teemad/inimoigused-eestis/inimoiguste-aruanne/inimoigused-eestis-2014-2015/>

JUHTUM 5

• Lapse õigused

Monika (30) elas koos itaallasest abikaasa ja tütrega Itaalias. Abikaasa muutus üha vägivaldsemaks ning märtsis 2012 põgenes Monika koos tütrega Eestisse. Viindelal Eestis viibimise päeval esitas Monika Tartu kohtule nõudmise võtta mehelt lapse hooldusõigus. Mees pöördus Itaalia politseisse ja Monika käitumine kvalifitseeriti lapseröövina. Mees pöördus ka kohtutesse: Itaalias nõudmisega naiselt hooldusõigus ära võtta ja Eestis taotlusega tütar kui röövitud laps Itaaliasse tagasi viia. Nõudmise aluseks on Haagi lapseröövi konventsioon.

Naine omakorda kogus tõendeid, et lapsel on siin hea ja turvaline. Perel on oma maja, kindel sissetulek, sõbrad-sugulased, lasteaiakoht, arstid jne. Ta esitas mitme eksperdi, perearsti ja valla sotsiaaltöötaja arvamused, et Itaaliasse viimine mõjuks tüdrukule traumeerivalt. Sama arvas ka kohtu määratud lastepsüchiaater.

Oktoobris 2012 otsustas Tartu maakohus Laura Itaaliasse saata, sest kuni 2. märtsini oli laps viibinud suurema osa oma elust seal ja tagasisaatmine ei põhjusta "ebatavalisi kannatusi". Isegi kui lapsel on Eestis väga hea ja turvaline olla, ei võtnud kohus seda arvesse ainuüksi seepärast, et laps sattus Eestisse õigusvastaselt. Kohtud tsiteerisid 2006. aastast pärit Riigikohtu otsust, kus on kirjas, et "õigusvastaselt ära viidud või kinnihoitud lapse saab jätta tagastamata vaid erandlikel juhtudel, s.o kui tagastamine kahjustaks äärmiselt tõsiselt lapse heaolu." Advokaadid Tarmo Pilv ja Häli Jürimäe on aga veendumusel, et nimetatud Riigikohtu lahend on vananenud, sest viimasel kahel aastal on Euroopa Inimõiguste Kohus otsustanud tagastamisvaidlustes teisiti. Uutes lahendites on rõhutatud, et lapse huvid on ülimalikud, väikelapse puhul on aga esmatähtis seotus emaga. Lapse harilikuks viibimiskohaks ei tule ilmtingimata lugeda riiki, kus ta on ajaliselt kauem viibinud. Väikelaste hariliku viibimiskoha määratlemisel tuleb võtta arvesse imiku ema teise liikmesriiki kolimise tingimusi ja põhjuseid, ema geograafilist ja perekondlikku päritolu ning ema ja lapse perekondlike ja sotsiaalseid suhteid selles liikmesriigis. Pilve sõnul ei arvestanud Eesti kohtud ühtegi Inimõiguste Kohtu viidatud tingimustest ega kontrollinud neis nimetatud asjaolusid. Selle asemel tõlgendati konventsiooni masinlikult. Monika enda arvates oleks ta pidanud Eestisse tuleku asemel mõnda Itaalia varjupaika minema, advokaadi leidma ja pöörduma Itaalia kohtusse. Samas poleks tal olnud piisavalt raha, et Itaalias advokaati palgata. Ta pidas ennast Eesti kodanikuks ja alaliseks elanikuks ning arvas, et võib kohtusse pöörduda Eestis³.

³ www.ekspress.ee/news/paevauudised/eestiudised/kuidas-voib-kohus-nii-julm-olla.d?id=63824448

JUHTUM 6

• Varjupaigataotlejad Harku väljasaatmiskeskuses

Septembris 2011 peeti Tallinna lennujaamas kinni kolm alatoidetud Somaalia tütarlast vanuses 17–19 eluaastat, kes reisisid võltsitud dokumentidega. Tüdrukud tulid Venemaalt koos ühe täiskasvanud saatjaga, kes soovis nendega edasi Rootsi minna. Tüdrukud tunnistasid, et olid omavahel tutvunud alles lennukis ja nende saatja oli nad ise ükshaaval eri kohtadest kaasa võtnud.

Nii politsei- ja piirivalveamet kui kohus leidsid, et tüdrukud tuleb saata Harku väljasaatmiskeskusesse. Väljasaatmiskeskusesse saadetakse tavaliselt inimesed, kes kujutavad endast ohtu Eesti riigi sisejulgeolekule. Kinni peetud tüdrukute tervis oli äärmiselt halb, esimeste nädalate jooksul oksendasid nad iga päev. Juriidilist abi ega somaali keele tõlki neile ei pakutud, kuigi neidude inglise keele oskus oli väga kehv. Üks tüdrukutest oli alaealine, aga teda koheldi kui täisealist kuni ekspertiisi vastus tõendas, et tegemist on alaealisega. Eesti Inimõiguste Keskuse õiguseksperdi Anne Veerpalu sõnul koheldakse teistes Euroopa riikides kahtluse korral inimest kuni ekspertiisi tulemuste selgumiseni alaealisena. Neiud pidid kinnipidamisasutuses kevadeni viibima, sest selleks ajaks olid inimõiguste keskuse juristid suutnud neile riiklikku õigusabi taotleda. Nad said lõpuks ka elamisloa. Pärast väljasaatmiskeskusest vabastamist pandi alaealine lastekodusse ja kaks vanemat suunati naiste varjupaika. Neidudele saabus aga õige pea rahapakk tundmatult saatjalt ja nad lahkusid Rootsi.⁴

Eesti Inimõiguste Keskuse õiguseksperdi sõnul olid neiud inimkaubanduse ohvrid, keda ei oleks tohtinud väljasaatmiskeskusesse paigutada. Harku Väljasaatmiskeskus on kinnine asutus, mis tähendab, et inimeselt võetakse vabadus. Kui inimene on esitanud varjupaigataotluse, siis ei ole täpselt teada, kui kaua varjupaigamenetlus ajaliselt kesta võib. Seetõttu ei ole ka teada tema kinnipidamise pikkus. Olukord, kus varjupaigataotleja ei tea oma kinnipidamise pikkust, on Eesti Inimõiguste Keskuse õiguseksperdi hinnangul lubamatu ning ebaproportsionaalne. Varjupaigataotlejate kinnipidamist on kritiseerinud ka ÜRO pagulaste ülemvoliniku amet, viidates 1951. aasta pagulasseisundi konventsiooni sätetele, mis keelavad varjupaigataotleja kinnipidamise ning karistamise põhjusel, et põgenikul puudub riigis viibimiseks seaduslik alus. Eesti Inimõiguste Keskuse hinnangul tuleks varjupaigataotlejad viia varjupaigataotlejate vastuvõtukeskusesse või mõnda muusse majutusasutusse (nt saatjata alaealised lastekodusse) kuni varjupaigamenetluse lõpuni, mis mõningatel juhtudel võib kesta aastaid.⁵

⁴ www.epl.ee/news/eesti/taismahus-eesti-riik-pidas-somaaliast-parit-saatjata-last-kurjategijaks.d?id=64624838

⁵ <https://humanrights.ee/teemad/inimoigused-eestis/inimoiguste-aruanne/inimoigused-eestis-2014-2015/>

JUHTUM 7

• Sooline diskrimineerimine ja palgalõhe

Kolme lapse ema Pille töötas juristina Kaitseministeeriumi õigusosakonnas. Tema ja ta kaks meeskolleege töötasid samadel ametikohtadel, neil olid identsed töökirjeldused ja -ülesanded. Kord, kui Pille pidi oma ülemust asendama, märkas ta teenistuskäskkirjadega tegeledes, et teenib oma kahest meeskolleegist iga kuu kuni üle 65 euro vähem. Pille oli ministeeriumis töötanud 13 aastat ja tal oli kõrgharidus, aga mõlemad meeskolleegid olid alles üliõpilased, kellel oli ministeeriumi staaži 2 ja 3 aastat.

Eialgu oli Pille veendunud, et tegemist oli lihtsalt veaga ning pöördus ministeeriumi personaliametniku poole. Tema üllatuseks selgitati talle, et nii peabki olema, kuna Pille saab lisatasu pikaajalise staaži eest. Tänu sellele ületab tema kogupalk kahe noore meeskolleege oma. Ka naise jutuajamine oma otsese ülemusega lõppes tulutult ja naine pöördus soolise võrdõiguslikkuse voliniku poole. Volinik uuris juhtumit üle aasta ning leidis, et kaitseministeerium rikkus võrdse kohtlemise põhimõtet. Ta kinnitas, et Pillele maksti vähem, kuigi tema kvalifikatsioon ületas meeskolleegide taset. Naise keskhariidusega kolleegid ei vastanud isegi mitte atesteerimisnõuetele. Volinik tuvastas ka, et sarnaseid juhtumeid oli ministeeriumis veelgi.

Pärast voliniku otsust kirjutas Pille ministeeriumile avalduse hüvitada talle 2008. aastal maksmata jäetud palgavahe. Järgnes kaks kuud vaikust. Septembri lõpul sai Pille kõne personaliosakonnast. Talle lubati palgavahe kinni maksta, kui ta allkirjastab salajase kompromisslepingu. Pille nõustus ja sai hüvitise. Juba järgmisel päeval teatas kaitseministeerium 17 ametniku koondamisest ja Pille büroo sulgemisest. Nii Pille kui meesnõunikud pidid töölt lahkuma. Kuigi Pille võitles oma õiguste eest ja võitis, kaotas ta töökoha.

Eestis on palgalõhe meeste ja naiste vahel ELi riikidest suurim, peaaegu 31%, ELi keskmine on 17,5%. Just naistel on suurem risk pensionieas vaesusesse sattuda. Eesti naiste riskiprotsent on 41,3%, ELi keskmine on 20,1. Meeste puhul on Eesti vastav näitaja 18,9%, ELi keskmine aga 14,9%. Sellised andmed osutavad selgesti ühiskonnas eksisteerivale ebavõrdsusele, mille üheks tagajärjeks on naiste väiksem palk ja suurem vaesuse risk.⁶

⁶ <https://humanrights.ee/teemad/inimoigused-eestis/inimoiguste-aruanne/inimoigused-eestis-2014-2015/>

TÖÖLEHT 1

Tõsielujuhtumid Eestist

JUHTUM 8

- **Rassiline diskrimineerimine**

Abdul Turay on Briti kodanik. Viimastel aastatel on ta pidevalt Ühendkuningriigi ja Eesti vahel reisinud, et külastata Eestis elavat tüdruksõpra. Enamikel kordadel on tal olnud probleeme Eesti piirivalvuritega, iga kord on ta pidanud läbima äärmiselt põhjaliku piirikontrolli. Kord proovis Turay riiki siseneda Helsinki kaudu. Sadamas ei uskunud piirivalveametnik, et Turay on Briti kodanik ning kahtlustas, et tema pass on võltsitud. Tundus, et põhjus, miks Turayd ei usutud peitus selles, et ta on mustanahaline. Briti saatkonna töötaja Simon Chen tuli sadamasse kohale ning kinnitas piirivalvurile, et kuigi ta kohtub Turayga esimest korda, võib ta kinnitada, et tegemist on tõepoolest Briti kodanikuga. Kuna aga Chen oli Hiina päritolu, kahtlustas piirivalvur, et tegemist võib olla juhusliku hiinlasega, kes proovib sõpra aidata. Turayd riiki ei lubatud ja ta pidi Helsinkisse naasma. Statistiliselt on tegelikult tõenäolisem, et mustanahaline inimene tuleb Eestisse Ühendkuningriigist kui Aafrikast, sest 2011. aastal külastas Eestit 31 290 turisti Suurbritanniast, aga ainult 1028 turisti Aafrikast.

JUHTUM 9

- **Õigus perekonnavalule**

Lisette Kampus (29) ja tema samasooline partner tahtsid osta Tartu AHHA teaduskeskusesse perepiletit. Keskus keeldus neile soodsama perepileti müümisest pakkudes kahte tavapiletit.

Eesti seadustes ei ole selgelt välja toodud, mis on perekond. See võimaldab erinevaid tõlgendusi. Kehtivas perekonnaseaduses on sätestatud, kes saavad abielluda, aga perekonna mõistet seal ei defineerita. Eesti soolise võrdõiguslikkuse voliniku Mari-Liis Sepperi sõnul ei tähenda see, et samasoolised partnerid ei saa Eestis abielluda, et seadusejärgi moodustaksid perekonna ainult heteroseksuaalsed paarid ja nende järeltulijad. Põhiseaduse paragrahv 26 märgib, et igaühel on õigus perekonna- ja eraelu puutumatusele. See tähendab, et seksuaalse sättumuse alusel diskrimineerimine ei ole lubatud.

Meedia tähelepanu tulemusena muutis teaduskeskus oma piletimüügi poliitikat ning nüüd saavad perepiletit osta ka samasoolised paarid.

ÜRO Inimõiguste Komisjon on avaldanud muret selle üle, et Eesti ei tunnusta samasoolisi partnerlusi, mis on registreeritud välisriigis.

JUHTUM 10

- Õigus inimväärsel elule

Heli Madison elab Albu vallas Kaalepi külas koos oma noorima poja Josephiga. Joseph on 21-aastane. Josephi vanemad vennad elavad omaette, aga Joseph vajab toimetulekuks Heli igapäevast abi. Kui Joseph oli kahe ja poole aastane, mängis ta hoovis liivakuhja otsas ja kukkus lehmade joogivanni. Ta tõmbas kopsudesse vett. Täiskasvanud ja kiirabi elustasid teda, aga kaks kuud oli ta haiglas koomas ja aju sai õnnetuses kahjustada. Joseph liigub ratastoolis või lamab voodis, teda on vaja aidata pesemisel, söömisel, tõsta ja masseerida. Josephi ema Heli töötab puidufirmas öövalvurina, aga ta koondati ja Kaalepi külas on raske tööd leida, kuigi ta on läbinud erinevaid töötukassa koolitusi. Pealegi saaks ta töötada ainult öösiti, sest päeval peab ta Josephit aitama.

Albu vald maksab Helile Josephi hooldamise eest hooldajatoetust 70 eurot. Josephi pension on 283 eurot. Josephi pensionit ei või Heli oma asjade tarbeks kulutada, ta peab igakuiselt tõestama, et kogu raha kulub Josephile. Kokku on nende sissetulek kuus 353 eurot. Heli taotles vallalt toimetulekutoetust. Vald aga teatas, et Heli ja Joseph moodustavad perekonna ja seetõttu on nende ühine sissetulek suurem kui toimetulekupiir 151 eurot. Kuigi Heli enda sissetulek on väiksem, arvestatakse ühist sissetulekut.

Heli otsustas pöörduda kohtusse. Kohus leidis, et põhiseaduse järgi peab igal inimesel olema puuduse korral õigus riigi abile. Samuti leidis kohus, et seaduses on viga, sest Heli ei või Josephi toetust enda huvides kasutada, aga toetuste määramisel arvestatakse Josephi toetust tema sissetulekuna. Lisaks otsustas kohus, et toimetulekupiir on Eestis paigast ära, sest see on määratud tunduvalt väiksem kui statistikaameti avaldatav tegelik elatusmiinimum, mis on elus püsimiseks vajalik. Aastal 2013 oli toimetulekupiir 76 eurot, aga statistikaameti andmetel oli elatusmiinimum 186 eurot pereliikme kohta. Kohus otsustas, et Albu vald peab Heli juhtumi uuesti üle vaatama⁷.

ÜRO inimõiguste deklaratsiooni artikkel 25 ütleb: meil kõigil on õigus piisavale toidule, riidele, elukohale ja arstiabile. Emadel, lastel ning inimestel, kes on vanad või puudega, on õigus erilisele hoolitsusele ja abile.

⁷ epl.delfi.ee/news/eesti/puudega-poja-ema-laks-voitluses-toimetulekutoetuse-eest-riigikohtuni-valja.d?id=68716165

TÖÖLEHT 2

Kuidas oma õigusi kaitsta?

Iga inimene, kes tunneb, et tema inimõigusi on rikutud avaliku võimu esindaja poolt, võib esitada kaebuse. Kaebuse võib esitada kohtule või mõnele teisele asutusele, mis tegeleb inimõiguste rikkumiste lahendamisega. Eestis on olemas näiteks järgmised võimalused, kuhu kaebus esitada:

- õiguskantslerile
- soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinikule
- töövaidluskomisjoni
- Euroopa ombudsmanile
- inimõiguste kaitsega tegelevatele organisatsioonidele

Igaüks, kes elab Eestis, võib kaebuse esitada, ka need inimesed, kes ei ole Eesti kodanikud.

Mis on avalik võim?

Avaliku võimu alla kuuluvad valitsusasutused, kohalikud omavalitsused, koolid, haigekassa, vanglad, politsei ning kohtud.

4. peatükk

SÜNNITAMISEL SUREMINE

Selles tunnis tutvustatakse õpilastele lühifilmiga üht inimõigustega seotud teemat – sünnitamisel suremist. Neile õpetatakse põhilisi matemaatilisi meetodeid, et esitada üle maailma pärit andmeid graafiliselt, eesmärgiga võrrelda põhjuseid, miks on emade suremuse määr erinevates maades ja geograafilistes piirkondades nii erinev.

Tunni eesmärgid

- Osata informatsiooni tõlgendada ja esitada
- Saada teadlikuks üleilmsest inimõiguste järgimise ja rikkumise võrdlusest
- Mõelda, kuidas võiks üleilmset ebavõrdsust vähendada

Abimaterjalid

- PowerPoint esitlus: Emade suremus
- Tööleht 1: Inimõiguste ülddeklaratsioon – lühike versioon (trüki õpilaste rühma/paari peale üks)
- Tööleht 2: Teabegraafika sellest, kuidas mõjutab riigi jõukus emade suremust
- Tööleht 3: Teabegraafika koostamine
- Film: "42" (5 min)
- Kleebitavad märkmepaberid

SISSEJUHATUS

10 min

Tutvusta õpilastele inimõigusi puudutavat emade suremuse teemat. Selgita, et emade suremus tähendab sünnitamisel surnud naiste arvu.

Too välja järgmised faktid (Allikas: UNICEF, 2010. aasta andmed):

- Rootsis on emade suremus 4/100 000.
- Sierra Leones on emade suremus 890/100 000.

Palu õpilastel mõelda, miks on nende arvates Rootsi ja Sierra Leone vahel selline vahe; kui suur on nende arvates see arv Eestis. Näita slaidi nr 2 olukorra kohta Eestis. Arutage nende tähelepanekuid.

- Selgita, et inimõiguste ülddeklaratsioon sisaldab nimekirja kõikide inimeste õigustest. Palu õpilastel paaride või gruppidega heita pilk inimõiguste ülddeklaratsiooni koopiatele ja mõelda, millised artiklid käivad esitatud faktide kohta. Arutage vastuseid ja tooge välja teemakohased artiklid (nt artiklid 2; 3; 22; 25; 27; 29).
- Vaadake filmi "42" emade kõrgest suremuse määrast Sierra Leones.
NB! Kontrolli enne näitamist, kas sisu on klassile kohane.

Foto: MTÜ Mondo

Ka Afganistanis on naiste suremus sünnitusel väga kõrge. MTÜ Mondo toel läbisid 66 naist Põhja-Afganistanis meditsiinkoolituse, et nad saaks oma külade naisi raseduse ajal nõustada, sünnituse ajal abistada ja vajadusel neid õigel ajal arsti juurde saata.

PÕHIOSA

25 min

Õpilased arutlevad, kui erinevalt mõjutab emade suremus inimesi üle maakera.

- Selgita õpilastele, et teabegraafika on andmete või informatsiooni esitamine visuaalselt. Küsi õpilastelt näiteid, kus nad võivad olla teabegraafikat kohanud. Nad võivad pakkuda sektordiagramme, tulpdiagramme, ostukeskuse plaane. Selgita, et keerukamat teabegraafikat kasutatakse üha rohkem televisioonis ja ajalehtedes. Selles õppetunnis näevad nad viise, kuidas saab teabegraafika abil tuua välja infot emade suremuse kohta.
- Näita õpilastele punktdiagrammi (slaid nr 3), mis visandab sissetuleku (inimese kohta) taustal emade suremuse. Küsi õpilastelt, kuidas see erineb teistest punktdiagrammidest, mida nad võivad olla varem näinud. Kutsu üks õpilane tahvli juurde, et ta kleebiks ühe märkmepaperi kohta, mis nende arvates tähistab Eestit, ja teise Sierra Leone jaoks. Näita slaidi nr 4 ja arutlege, kui lähedal nad õigele vastusele olid.
- Õpilased täidavad töölehe nr 2: teabegraafika sellest, kuidas mõjutab riigi jõukus emade suremust. Seda võib teha nii paarides kui üksinda.

NB! Töölehe graafikul olevad teljed pole ühtlaselt jaotunud. See tuleneb sellest, et arvudes on sedavõrd suur lahknevus. Oluline on rõhutada, et kuigi see näib graafikul ebanormaalne, võib see tegelikkuses osutuda vajalikuks arutelukohaks, mida selline lahknevus tähendab.

TEEMAARENDUS

15 min

Õpilased teevad imikute suremuse kohta oma teabegraafika.

- Selgita õpilastele, et imikute suremus on sageli seotud emade suremusega. Arutage õpilaste ideid, miks.
- Selgita õpilastele, et nad teevad ise teabegraafikat, näidates suhet imikute suremuse ja riigi jõukuse vahel. Palu õpilastel mõelda teabegraafika õnnestunud väljatöötamiseks vajalike kriteeriumide peale. Kuula nende ettepanekuid, enne kui jagad laiali töölehe nr 3: teabegraafika koostamine. Seleta, et õpilastel on vaja leida viise, kuidas hõlmata võimalikult palju infot, näiteks erinevate piirkondade jaoks eri värv, riigi rahvastikuga seotud punkti suurus jne.

ARUTELU

10 min

Õpilased annavad üksteise teabegraafika kohta tagasisidet.

- Sāti õpilased töötama üle ruumi laiali. Palu neil üksteise tööd läbi vaadata vastavalt töölehel antud kriteeriumidele ja jätta igale teabegraafikale oma kommentaar, mis on kirjutatud kleebitavale märkmepaperile.
- Anna õpilastele tööde vastuste kohta tagasisidet, viidates õnnestumise kriteeriumidele.
- Küsi õpilaste arvamust selle kohta, mida saaks teha, et vähendada maailmas emade suremust ja imikute suremust, võttes arvesse seda infot, mida õpilased on seni kasutanud.

TÖÖLEHT 1

Inimõiguste ülddeklaratsioon – lühikokkuvõte

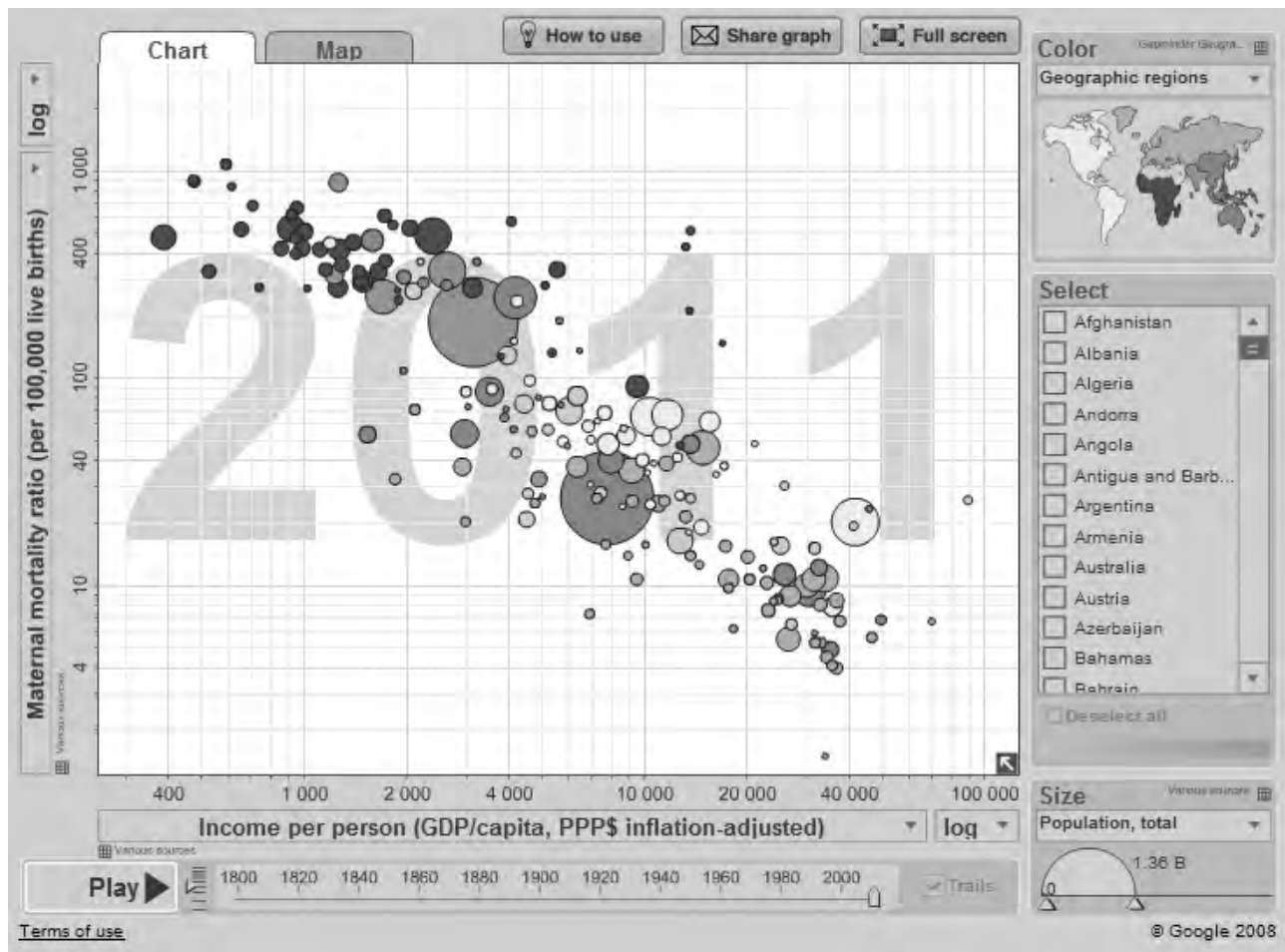
1. Me kõik sünnime võrdsetena. Meil kõigil on mõistus ja südametunnistus. Meid kõiki peab kohtlema võrdsetena.
2. Need õigused on kõigil inimestel, olenemata nende erinevustest.
3. Meil kõigil on õigus elada, olla vaba ja tunda end turvaliselt.
4. Keegi ei või meid orjastada ning meie ei või kedagi orjastada.
5. Kellelgi ei ole õigust meile haiget teha, meid piinata või meid julmalt kohelda.
6. Kõigil on õigus seaduslikule kaitsmisele.
7. Samad seadused kehtivad kõigi jaoks. Seadused peavad meid kohtlema õiglaselt.
8. Me kõik võime paluda erapooletult kohtult seaduslikku kaitset, kui meid ei kohelda õiglaselt.
9. Kellelgi ei ole õigust meid ilma põhjusega vangistada, hoida meid seal või saata meid meie kodumaalt välja.
10. Kui meie üle mõistetakse kohut, peab see toimuma avalikult ja erapooletult. Inimesed, kes meie üle kohut mõistavad, ei tohi lasta ennast teiste arvamusel mõjutada.
11. Kedagi ei tohi süüdistada halbades tegudes enne, kui see on tõestatud. Kui inimesed väidavad, et sa oled teinud midagi halba, on sul õigus enda eest välja astuda juhul, kui see ei vasta tõele.
12. Kellelgi ei ole õigust meid mustata. Kellelgi ei ole õigust tulla meie koju, avada meie kirju, või häirida meid või meie perekonda ilma põhjusega.
13. Meil kõigil on õigus liikuda vabalt ringi oma koduriigis ning elukohta valida. Igaühel on õigus lahkuda ükskõik millisest riigist.
14. Kui meid koheldakse halvasti meie kodumaal ning meil on hirm, on meil õigus põgeneda teise riiki, kus on turvaline.
15. Meil kõigil on õigus kodakondsusele.
16. Igal täiskasvanud inimesel on õigus abielluda ja pere luua, kui ta seda soovib. Meestel ja naistel on võrdsed õigused abielu sõlmimisel, abielus olles ja abielu lahutamisel.
17. Igaühel on õigus isiklikele asjadele. Kellelgi ei ole õigust meie vara vastu meie tahtmist ära võtta.
18. Meil kõigil on õigus uskuda, mida me soovime ja olla usklikud või mitte.
19. Meil kõigil on õigus oma mõtetele ja arvamusel. Me võime mõelda ja öelda, mida soovime ning jagada oma mõtteid teiste inimestega.
20. Meil kõigil on õigus saada kokku sõprade või mõttekaaslastega ning üheskoos rahumeelselt seista oma õiguste eest. Keegi ei või meid sundida liituma ühegi grupiga, kui me seda ei soovi.
21. Meil kõigil on õigus osaleda oma riigi valitsemises, kas ise või valitud esindajate kaudu. Igal täiskasvanud inimesel peab olema õigus valimistel hääletada, et valida oma riigile juhid.
22. Meil kõigil on õigus oma kodule, äraelamiseks piisavale rahale ning arstiabile, kui me oleme haiged.
23. Igal täiskasvanul on õigus tööle, õiglasele palgale ja nad võivad liituda ametiühinguga.
24. Meil kõigil on õigus tööst puhata ja lõõgastuda.
25. Meil kõigil on õigus piisavale toidule, riietele, elukohale ja arstiabile. Emadel, lastel ning inimestel, kes on vanad või erivajadustega, on õigus erilisele hoolitsusele ja abile.
26. Meil kõigil on õigus haridusele ning algharidus peab olema kõigi jaoks tasuta. Meil peab olema õigus õppida ametit ning kasutada ära oma oskusi.
27. Meil kõigil on õigus vabalt osa võtta kultuurisündmustest ning nautida hüvesid, mida teadus ja õppimine võimaldavad.
28. Valitsema peab kord, nii et me kõik saame nautida õigusi ja vabadusi oma kodumaal ning ka teistes riikides.
29. Meil on kohustus teiste inimeste ees ning me peame seisma nende õiguste ja vabaduste eest.
30. Mitte keegi ei või neid õigusi ja vabadusi meil ära võtta.

See on lihtsustatud versioon inimõiguste ülddeklaratsioonist. Täisversioon deklaratsioonist asub aadressil vm.ee/et/uro-inimõiguste-ulddeklaratsioon

TÖÖLEHT 2

Teabegraafika sellest, kuidas mõjutab riigi jõukus emade suremust

Andmed on pärit veebilehelt www.gapminder.org.

Küsimused

1. Vaata graafiku telgi. Kirjuta, mis nendega viltu on ja miks nad on sinu arvates nii tehtud.
2. Kirjelda graafiku andmete vastastikust seost (nt kas see on negatiivne/positiivne, tugev/nõrk?)
3. Tõmba graafikule keskjoon.

Lisaküsimused

4. Leia keskjoont silmas pidades, milline oleks emade suremuse suhtarv riigis, kus sissetulek elaniku kohta on:
 - a) \$400 _____
 - b) \$40 000 _____
5. Leia keskjoont silmas pidades, milline on sissetulek elaniku kohta riigis, kus emade suremuse suhtarv on:
 - a) 10 _____
 - b) 1000 _____
6. Mõtle vastustele. Milliseid mustreid või trende sa märkasid?
7. Aruta leitud kaaslasega. Mida saab sinu arvates ette võtta?

4. peatükk

TÖÖLEHT 3

Teabegraafika koostamine

Kasuta tabelis toodud informatsiooni, et koostada teabegraafika, mis näitab seost laste suremuse ja riigi jõukuse vahel. Sa võid kasutada nii vähe või palju andmeid kui vajalik, aga sa pead kasutama põhilist, et osata oma graafikut vajaduse korral lahti seletada.

Riik	Piirkond	Alla 5-aastaste laste suremus (2012)	Sissetulek inimese kohta (US\$, 2012)	Rahvaarv
Peruu	Ameerika	18	9278	30000000
Ameerika Ühendriigid	Ameerika	7,1	42296	316000000
Eesti	Euroopa	3,6	18858	1340000
Suurbritannia	Euroopa	4,8	31295	63000000
Rootsi	Euroopa	2,9	34530	9500000
Afganistan	Lähis-Ida ja Põhja-Aafrika	99	1350	33000000
Katar	Lähis-Ida ja Põhja-Aafrika	7,4	91493	1940000
Singapur	Lõuna-Aasia	2,9	49382	5260000
Tai	Lõuna-Aasia	13	8451	70000000
Mongoolia	Ida-Aasia ja Vaikne ookean	28	4300	2840000
Jaapan	Ida-Aasia ja Vaikne ookean	3	31274	126000000
Sierra Leone	Sahara-tagune Aafrika	182	1073	6130000
Ruanda	Sahara-tagune Aafrika	55	1224	11000000

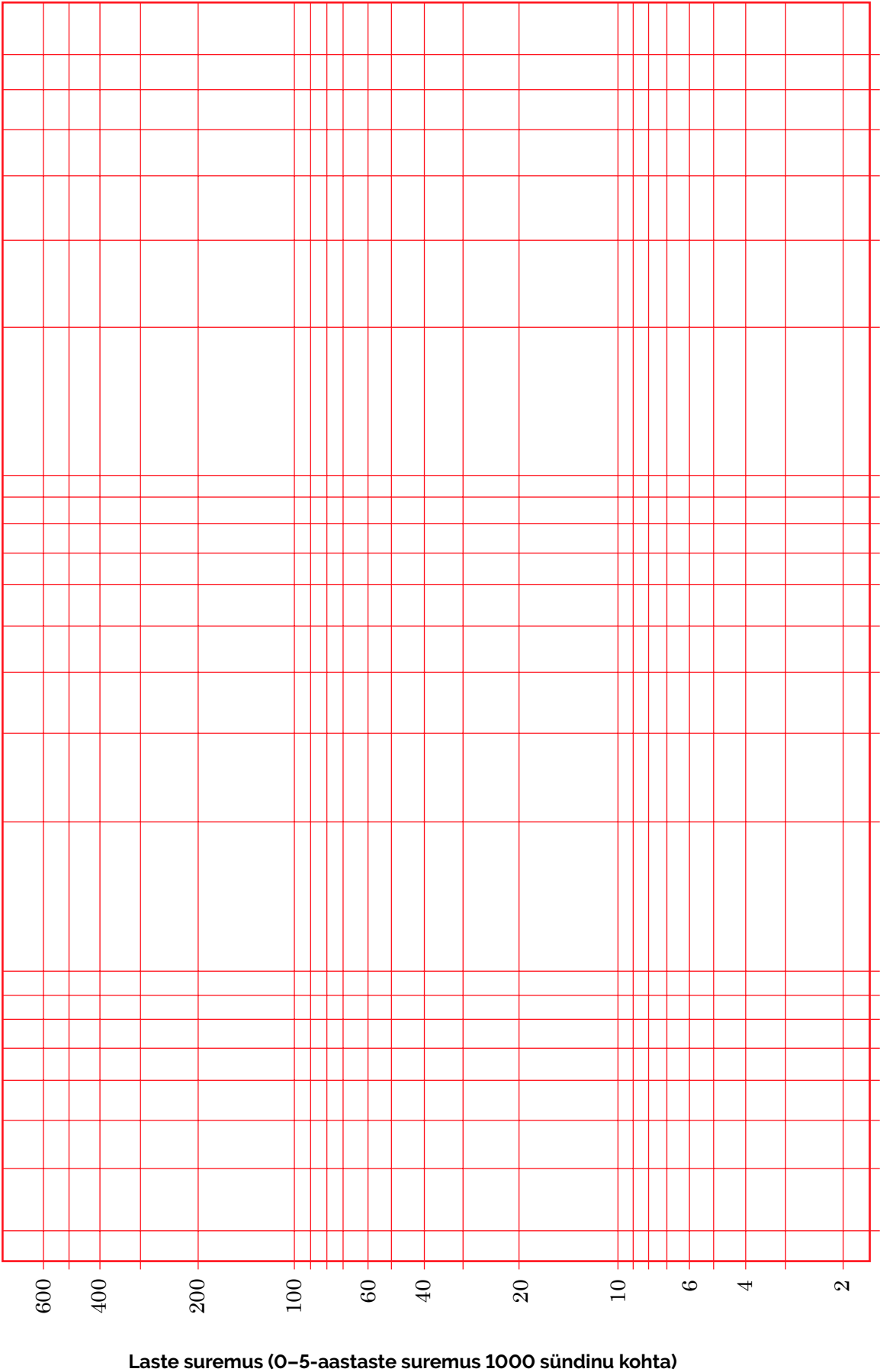
Hea teabegraafika

Õnnestunud teabegraafika näitab:

- informatsiooni, mida on kaardi legendi ja telgede abil lihtne tõlgendada;
- andmetevahelist seost;
- et teema puudutab erinevaid maid ja geograafilisi piirkondi ebaproportsionaalselt;
- tegureid, mis põhjustavad laste suremust

TÖÖLEHT 3

Teabegraafika koostamine

5. peatükk

SÕNAVABADUS

See peatükk tutvustab õigust sõnavabadusele, kasutades selleks suhtlemist ja kriitilist mõtlemist. Õppematerjalina on kasutusel filmid ja informatiivne tekst. Seda peatükki võib kasutada eraldiseisvalt või osana inimõiguste kursusest.

Tunni eesmärgid

- Arutleda sõnavabaduse kui inimõiguse ning selle eiramise tagajärgede üle
- Hinnata kriitiliselt Amnesty Internationali kui inimõiguste eest seisja rolli
- Analüüsida erinevaid loomingulisi võimalusi, mis võimaldavad tegutseda ning kampaaniaid korraldada

Abimaterjalid

- PowerPoint esitlus: Sõnavabadus
- Abivahend 1: Amnesty Internationali tutvustus
- Abivahend 2: Käimasolevad juhtumid ning kampaaniad
- Tööleht 1: Käimasoleva juhtumi informatsioon ning kampaania planeerimine
- Film: "Üheainsa allkirja võim" (2 min 30 sekundit)
- Film: "Sa oled võimas" (1 min ja 30 sekundit)
- Film: "Kuul" (1 min)

SISSEJUHATUS

5 min

Õpilastele tutvustatakse sõnavabaduse ideed.

- Näita õpilastele slaidi nr 2, mis kujutab sõnavabaduse piiramist. Uuri õpilastelt, kuidas nad seda pilti mõistavad.
- Selgita õpilastele, et selles tunnis käsitlete te õigust sõnavabadusele, mis on artikkel 19 inimõiguste ülddeklaratsioonist (slaid nr 3).
- Selgita õpilastele, kuidas tund on üles ehitatud (slaid nr 4).

PÕHIOOSA

15 min

Õpilased arutlevad juhtumite üle, mil nende sõnavabadust on piiratud ning teised inimesed on nende eest välja astunud.

- Kasutades Amnesty Internationali tutvustuse 1. osa (Abivahend 1, 1. osa), kirjelda, kuidas Amnesty International alguse sai. Näita slaidi nr 5.
- Õpilased arutlevad paarides, mida oleks saanud/võinud Portugali tudengitega ette võtta. Iga paar esitab kaks ideed.
- Loe ette Amnesty tutvustuse 2. osa (Abivahend 1, 2. osa) – "Rohkem kui 50 aastat Amnestyt!" Näita slaidi nr 6.
- Näita filmi "Üheainsa allkirja võim" – Amnesty filmi, mis demonstreerib ühe allkirja võimu kirjal või petitsioonil.

MTÜ Mondo korraldatud päkapikkude
meeleavaldus Tallinnas õiglase
šokolaaditootmise eest – et
kakaokasvatustes ei kasutataks
lapstööjõudu ja kakaofarmeritele
makstaks õiglast tasu.

Foto: Meelis Mikker

TEEMAARENDUS

35 min

Õpilased mõtlevad kuidas asjad on muutunud sellest ajast peale, kui Amnesty loodi ning arutavad, kuidas korraldada kampaaniaid, et lõpetada inimõiguste rikkumisi.

- Selgita, et maailmas rikutakse veel paljudes kohtades inimõigusi. Näita slaidi nr 7, mis tutvustab Amnesty teavitustööd. Ütle õpilastele, et nad analüüsivad nüüd mõningaid juhtumeid lähemalt.
- Jaota õpilased väikestesse rühmadesse. Iga rühm vaatleb erinevat juhtumit lehelt Abivahend 2: Käimasolevad juhtumid ning kampaaniad
- Palu õpilastel analüüsida Amnesty rolli nende juhtumite ja kampaaniate juures. Mida Amnesty ette võttis? Kas see muutis olukorda? Mida oleks võinud veel teha?
- Iga rühm kannab klassile oma tulemused ette.

Õpilased mõtlevad käesoleva juhtumi jaoks oma kampaania välja.

- Kasuta slaidi nr 8 ning 1. töölehte: Käimasoleva juhtumi informatsioon ning kampaania planeerimine. Õpilased arutavad Johan Terissa juhtumi üle, kes on põhikooli õpetaja Indoneesiast, kes vangistati rahumeelse protesti juhtimise tõttu.
- Loe ette selle juhtumi ajalugu.
- Palu õpilastel rühmades arutleda, millise kampaania nad looksid, et Johan vabastada. Mida nad ette võtaksid? Kuidas nad veenaksid teisi inimesi, et nad samuti osaleksid?
- Iga rühm esitleb klassile oma ideid.

© DERM

KOKKUVÕTE

5 min

- Näita filmi "Sa oled võimas" või siis "Kuul", kui see on rohkem õpilaste eale sobilik. Selgita õpilastele, et kuigi me võime suurte raskustega silmitsi seistes arvata, et me ei saa midagi muuta, on tegelikult meil kõigil jõudu viia läbi positiivseid muutusi.

ABIVAHEND 1

Amnesty Internationali lugu

1. OSA

KUIDAS AMNESTY INTERNATIONAL ALGUSE SAI?

1960. aastal jutustas 40-aastane Suurbritannia advokaat Peter Benenson loo kahest portugali tudengist, kes ühes Lissaboni baaris tõstsid klaasid vabaduse terviseks.

Sellel perioodil oli Portugalis kindral Salazari diktatuur. Peter Benenson oli lugenud, et nende kahe portugali tudengi jaoks oli klaasi tõstmine vabaduse auks lõppenud seitsmeaastase vanglakaristusega.

28. mail 1961 aastal ilmus Suurbritannia ajalehes *Observer* Peter Benensoni artikkel "Unustatud vangid". See rääkis inimestest, kes on vangistatud ainult nende ideede tõttu. Siin on artikli esimene lõik:

"Võtke suvalisel päeval ajaleht ning te võite sealt lugeda, kuidas kedagi on vangi pandud, piinatud või hukatud, sest tema väljaütlemised või usupõhimõtted on olnud vastuvõetamatud tema riigi valitsusele. Hetkel on selliseid inimesi vangis miljoneid ning nende numbrid kasvavad pidevalt. Ajalehtede lugejad tunnevad, et nad ei suuda midagi teha. Kui oleks võimalik pöörata kogu see inimeste abitus ja tülgaistus ühiseks vastulöögiks, võiksime me ühiselt midagi suurt korda saata!"

2. OSA

ROHKEM KUI 50 AASTAT AMNESTYT!

Peter Benenson asus välja mõtlema, kuidas oleks võimalik vabastada vangid, kes on vangistatud samadel põhjustel nagu need kaks portugali tudengit, keda ta nimetas "süümevangideks". Ta arvas, et kõige parem oleks survestada riikide valitsusi kirjade ja petitioonidega, mis nõuaks süümevangide vabastamist.

Benesoni *Observeri* artikkel sai lugejatelt tohutult tagasisidet. Talle saadeti palju toetuskirju ning rahatšekke, teatati ka teistest vangidest ning ennast andsid üles eri riikide vabatahtlikud, kes olid valmis töötama süümevangide vabastamise nimel. Kaheksa nädala pärast toimus esimene rahvusvaheline koosolek. Amnesty International oli asutatud. Esimese aasta jooksul asutati Amnesty Internationali kontorid seitsmes riigis.

Täna on Amnesty Internationalil üle 3 miljoni liikme 150 erinevas liikmesriigis üle maailma. 28. mai 2011 märkis Amnesty Internationali 50 tegevusaasta algust.

ABIVAHEND 2

Käimasolevad kampaaniad ja juhtumid

AMNESTY KAMPAANIAD – 1. NÄIDE

RELVADE KONTROLLIMISE KAMPAANIA

Mis/millal

Rahvusvaheline relvakaubanduse kokkulepe muudaks inimeste elu turvalisemaks, sest garanteeriks, et relvade müük ning kasutamine on rangete seaduste järelvalve all.

Kus

Kogu maailmas

Millal

Amnesty International on olnud selle kampaaniaga seotud alates 2003. aastast.

Miks

Igal aastal sureb relvastatud konfliktide tõttu 740 000 inimest ehk rohkem kui üks inimene minutis.

Millise kampaania Amnesty läbi viis

Enam kui miljon inimest üle maailma võttis osa "miljoni näo" kampaaniast, mis nõudis rangemat relvastumise järelvalvet. Paljud noored inimesed kirjutasid ka Suurbritannia välisministeeriumile ning 2009. aasta juunis kutsuti 120 noort Amnesty ning Oxfami aktivisti nende peakorterisse Londonisse, et kohtuda ametnike ning poliitikutega. Kohtumise eesmärgiks oli arutada relvakaubanduse kokkuleppe vajalikkuse üle. Noored on kirjutanud e-kirja Ameerika presidendile Barack Obamale, Suurbritannia parlamendisadikutele ning välisministrile, on ühinenud *Facebooki* grupiga ning võtnud osa rahumeelsetest meelevaldustest.

Tulemus

Enne relvakontrolli kampaania algust 2003. aasta oktoobris toetasid relvakaubanduse kokkulepet ainult kolme riigi valitsused: Costa Rica, Mali ja Kambodža. Kuid 2008. aasta detsembris hääletasid 137 riiki relvakaubanduse kokkuleppe järgmisesse arutelude faasi. Hetkel on leppe aruteludesse kaasatud 192 riiki (2011–2012).

AMNESTY KAMPAANIAD – 2. NÄIDE

INIMENE HÄDAOHUS

Ignatius Mahendra Kusuma Wardhana

Mis/kes

Tudengiliikumise 21-aastane juht Mahendra mõisteti kolmeks aastaks vangi rahumeelses tudengite meelevalduses osalemise eest.

Kus

Indoneesias

Millal

Mahendra vangistati 2003. aastal.

Miks

Mahendra mõisteti süüdi, kuna ta väidetavalt solvas Indoneesia presidenti ja asepresidenti, osaledes rahumeelses meelevalduses, mis oli suunatud kütuse hindade tõusu vastu. Amnesty International leidis, et Mahendra on süüevang.

Millise kampaania Amnesty läbi viis

Suurbritannia kooliõpilased ning tudengid saatsid Mahendrale vanglasse postkaarte. Inimesed kirjutasid ka Indoneesia valitsusele ja palusid Mahendra vabastada.

Tulemus

Mahendra vabastati 2005. aastal, kui ta oli olnud kokku vangis kaks ja pool aastat. Ta kirjeldas Amnesty liikmetele vangla halbu tingimusi ning kehva toitu ning ütles, et oli seal ennast väga üksikuna tundnud. Amnesty liikmete saadetud kirjad olid talle ning teistele vangidele suureks lohutuseks: "Me tundsim, et meid ei olnud unustatud ning et väga paljud inimesed toetasid meid."

Mahendra on alati olnud julge aktivist. Tema sõnul kohtlesid vangivalvurid teda paremini, kui vanglasse hakkasid saabu- ma kaardid tema toetajatelt ning see andis talle jõudu alustada kampaaniat puhta joogivee tagamiseks vangidele.

Peale Mahendra vabastamist viidi Indoneesia kriminaalseadusesse sisse suur muudatus. 2006. aasta detsembris hääletas riigikohus selle poolt, et muuta ära seadus, milla alusel Mahendra oli vangistatud. Presidendi ning asepresidendi solvamist ei loeta Indoneesias enam kriminaalkuriteoks.

ABIVAHEND 2

Käimasolevad kampaaniad ja juhtumid

AMNESTY KAMPAANIAD – 3. NÄIDE

LÕPETADA VÄGIVALDSED VÄLJATÕSTMISED

Mis/kes

Amnesty töötab selle nimel, et inimesi ei tõstetaks vastu nende tahtmist nende kodudest välja. Tuhandeid inimesi, kes elavad ja töötavad raudtee kõrval Accras, Ghana pealinnas, võib oodata selline saatus.

Kus

Accra, Ghana pealinn, Lääne-Aafrika

Millal

Jaanuaris 2011

Miks

Raudteekogukond – mehed, naised ja lapsed, kes elavad ja kauplevad raudteeliinide kõrval, oleksid kaotanud oma sisetulekuallika ja kodud ning langenud vaesusesse. Vägivaldne kodudest välja tõstmine on inimõiguste vastane tegevus.

Millise kampaania Amnesty läbi viis

2010. aasta detsembrist 2011. aasta jaanuarini andsid 63 000 inimest üle maailma oma allkirja Amnesty kampaania toetuseks. Petitsioon anti edasi Accra linnavõimudele. See soovitas linnavõimudel mitte minna edasi plaaniga tõsta inimesi oma kodudest välja, sest vastasel juhul rikutaks raudteekogukonna inimõigusi.

Tulemus

Kampaania tulemusena ei tõstetud inimesi nende kodudest välja, kuid see otsus ei ole veel lõplik. Amnesty Ghana töötab koos paljude teiste rahvusvaheliste organisatsioonidega, kogukonna ning kohalike ametnikega selle nimel, et olukord kõigile osapooltele sobivalt lahendada. Amnesty International Ghana on pöördunud ka Ghana presidendi poole toetuse saamiseks.

AMNESTY KAMPAANIAD – 4. NÄIDE

ZIMBWABE NAISED ÄRKAVAD TEGUDELE

(*Women Of Zimbabwe Arise* ehk WOZA)

Mis/kes

WOZA organisatsioon loodi ühendamiseks Zimbwabe naise, innustamaks neid seisma oma õiguste eest ja võtma kogukonnas liidrirolli. WOZA liikmeid on politsei aresteerinud, kinni pidanud ning vanglas peksnud, sest nad on korraldanud rahumeelseid meeleavaldusi. Vangis ei ole neile antud süüa, arstiabi ega õigust kohtuda advokaadiga. Vaatamata nende inimõiguste rikkumisele on WOZA liikmed vapralt jätkanud oma õiguste eest seismist.

Kus

Zimbwabe

Millal

Alates WOZA loomisest 2003. aastal.

Miks

WOZA liikmed aresteeriti, kuna nad korraldasid rahumeelse meeleavalduse.

Millise kampaania Amnesty läbi viis

Suurbritannia noored saatsid WOZA liikmetele postkaarte Amnesty õnnitluskaartide kampaania raames. Nad saatsid WOZA liikmetele ka paberist roose, et nad saaksid neid valentinipäeva ja emadepäeva rahumeelsetel meeleavaldustel jagada. WOZA liikmed kasutavad roosi sümbolina, mis väljendab usku, et "armastuse võim võidab võimuarmastuse". Suurbritannia noored saatsid roose ka Zimbwabe suursaadikule Londonis ning kirjutasid Zimbwabesse Harare politsei-ülemale.

Tulemus

WOZA rahvusvaheline koordinaator Jenni Williams: "Amnesty on meie suur õde. Kui ma olen vangis ning ma tean, et minu suur õde seisab minu eest ja räägib inimestele minu kannatustest ning võitlusest, siis ma tunnen ennast vähem hirmununa ning üksikuna."

2009. aastal andis Ameerika president Barack Obama Jenni Williamsile ja Magodonga Mahlangule Valges Majas üle Robert F. Kennedy Inimõiguste ordeni nende tegevuse eest inimõiguste eest võitlemisel.

TÖÖLEHT 1

Käimasoleva juhtumi informatsioon ning kampaania planeerimine

JUHTUMI TAUSTAINFO

INIMENE OHUS (JOHAN TETERISSA)

Kes

Johan Teterissa, kooliõpetaja, kannab 15 aasta pikkust vanglakaristust.

Kus

Indoneesias

Millal

Johan Teterissa arreteeriti 2007. aasta juunis.

Miks

Johan Teterissa juhtis rahumeelset meelevaldust Indoneesia Maluku provintsi pealinnas Ambonis. Meelevaldajad kandsid "Benang Raja" lippu, mis on võimude poolt keelatud, kuna seda loetakse Lõuna-Maluku Vabariigi vabadusvõitlejate lipuks.

Kuidas

Johan on olnud Amnesty õnnitluskaartidel ning Suurbritannia noored on kirjutanud Indoneesia justiits- ning inimõigusteministrile, paludes tema vabastamist. Nad osalesid ka lapitekikampanias, mille tulemusena saadeti Indoneesiasse suur plakat solidaarsuse õhutamiseks.

Kui te tötaksite Amnesty Internationali jaoks, siis millise kampaania te viiksite läbi Johan Teterissa vabastamiseks?

- Millise loomingulise kampaania te mõtleksite välja Johani päästmiseks?
- Mida te ette võtaksite?
- Kuidas te veenaksite teisi inimesi kaasa lööma?

Võtke eeskujuks tegevusi, mida Amnesty on oma varasemates kampaaniates kasutanud: kirjade saatmine, poliitikute veenmine, interneti- ja sotsiaalmeediakampaaniad, meelevaldused, avalikud üritused, koostöö tuntud inimestega.

6. peatükk

PAGULASED JA VARJUPAIGATAOTLUSED

Selles tunnis kasutame hiljuti aset leidnud tõestisündinud lugu ja rollimängu, et õpilased mõistaksid varjupaigataotlejate olukorda.

Tunni eesmärgid

- Aidata õpilastel aru saada, miks inimestest saavad pagulased ja varjupaigataotlejad
- Selgitada riikidevahelist vastastikust sõltuvust
- Selgitada teemat põhjalikumalt ning aidata õpilastel pagulaste olukorda empaatiaga suhtuda

Abimaterjalid

- PowerPoint esitus: Pagulased ning varjupaiga taotlemine
- Abivahend 1: Farzadi lugu
- Abivahend 2: Rollimängu stsenaarium õpetajale
- Tööleht 1: Sodikeelne küsimustik igale õpilasele (valikuline)
- Vildikad ning suured paberid igale gruppide

Foto: MTÜ Mondo

Süüria kodusõja eest on pagenud miljonid inimesi. MTÜ Mondo toel saavad Za'atari pagulaslaagris elavad noored arvutikoolitustel osaleda.

SISSEJUHATUS

20 min

Õpilased arutlevad, miks inimestest saavad pagulased, kasutades selleks fakte ning näidisjuhtumit.

- Õpilased defineerivad mõisteid, mis on slaidil nr 2 ning võrdlevad oma definitsioone rahvusvaheliste definitsioonidega slaidil nr 3
- Küsi õpilaste käest pagulaste arvu kohta maailmas (slaid nr 4) ning võrrelge nende ideid tegelike arvudega (slaid nr 5)
- Küsi, mida õpilased teavad olukorra kohta Afganistanis. Ütle õpilastele, et loete nüüd koos tõestisündinud lugu Farzadist, kes on hiljuti Afganistanist ühte Euroopa riiki saanud pagulane. Lugege ning arutage Farzadi juhtumit.

PÕHIOOSA

35 min

Rollimäng õpilastele, et arendada neis empaatiavõimet pagulaste olukorra suhtes.

- Jaota klass viiesteks või kuuesteks gruppideks ning anna igale grupile suur valge paber ja värvilised vildikad. Loe klassile ette lugu, mis on kirjas 2. abivahendil: Rollimängu stsenaarium õpetajale ning palu igal grupil ette kujutada, et nad kuuluvad kirjeldatavasse perekonda. Kui arvad, et see on vajalik, siis näita klassile slaidil nr 6 olevat ähvarduskirja.
- Palu igal grupil vastu võtta kaks otsust, mis on paberil lahti kirjutatud
- Mängi immigratsiooniametnikku ning jaga igale grupile koopia Töölehest nr 2: sodikeelne küsimustik (selle võib ka vahele jätta)
- Otsustage, keda riiki lubada ja kes peab tagasi minema

TEEMAARENDUS

10 min

Tule rollist välja ning arutage koos õpilastega:

- Mis tunne oli olla pagulane?
- Kas see on muutnud nende suhtumist varjupaigataotlejatesse meie riigis?
- Palu õpilastel kodutööna uurida selle teema kohta rohkem infot aadressilt www.pagulasabi.ee, rändeinfot vt ka www.iom.int/world-migration

ABIVAHEND 1

Farzadi lugu

Afganistan

Afganistan on riik, mis on kannatanud paljude aastate jooksul sõjategevuse käes. 1990. aastatel kontrollis Afganistani sõjalis-poliitiline rühmitus nimega Taliban, mis kasutas vägivalda, et erinevaid Afganistani piirkondi kontrollida. 2001. aastal alustasid Ameerika ja Suurbritannia väed ning Afganistani Ühisrinne Afganistanis sõda eesmärgiga Taliban võimult kõrvaldada. 2003. aastal alustas Afganistanis teenistust esimene Eesti kaitseväge üksus. Viimased Eesti sõdurid lahkusid Afganistanist 2014. aastal. Selle aja jooksul langes Afganistanis 9 Eesti kaitseväge last, haavata sai üle 90. Tuhanded Afganistani elanikud on samuti sõjategevuse käigus hukkunud. Tuhanded Afganistani elanikud on surnud nälja, haiguste, vähese arstiabi, kuritegevuse ning kaose tõttu, mille sõda endaga kaasa on toonud. Riik on jätkuvalt ebastabiilne.

Farzad põgenes Afganistanist, kui ta oli 15-aastane. See on tema lugu.

Farzad sündis 1995. aastal Afganistani linnas Kandaharis. Tema ema suri sünnitusel ning tema isa, kes töötas rätsepana, oli vaene. Farzad käis kohalikus mosées usuõpetuse tundides ning töötas koos oma isaga turul.

2010. aasta augustis tulid Talibani liikmed Farzadi koju ning nõudsid tema isalt raha. Nad ähvardasid teda ning ütlesid, et tema kohus on neile raha anda, et nad saaksid riiki välisvallutajate eest kaitsta. Farzadi isa ütles, et tal ei ole neile raha võimalik anda. Mehed vastasid, et kui ta neile raha ei anna, siis nad võtavad Farzadi endaga kaasa.

Järgmisel päeval läks Farzadi isa raha otsima. Sel ajal, kui ta oli ära, tulid Talibani mehed tagasi. Farzad proovis ära joosta, kuid mehed löid teda ning panid ta autosse. Farzad proovis lahti rabeleda, kuid mehed peksid teda ning sõitsid minema.

Peale lühiajalist sõitu jõudsid nad suletud hoonetekompleksi. Kui Farzad autost välja lasti, tekkis rüselus ning tal õnnestus põgeneda ning värvast välja joosta. Farzad jõudis läbi tänavarägastiku tagasi linna ning jooksis turule. Ta ei saanud aga minna oma isa leti juurde, kuna Talibani mehed juba otsisid teda. Selle asemel otsustas Farzad ülesse otsida oma isa sõbra Babari.

Babar oli juba kuulnud, et Farzad oli röövitud ning ta oli väga imestunud teda nähes. Barbar viis Farzadi tema isa juurde, kes oli üliõõmus. Ent ta kartis, et Taliban tuleb talle järele ning otsustas, et nad peavad koheselt Afganistanist põgenema. Babar aitas neil nende säästude eest salaja riigist lahkuda.

Nad lendasid Pakistani, kus neile öeldi, et neil tuleb üksteisest lahkuda, et lapsed ja vanemad peavad reisima eraldi. Neile öeldi, et peagi saavad nad jälle kokku.

Mitmeid päevi hiljem jõudis Farzad Kreekasse ning ta pandi suure veoauto peale. Ta ei teadnud, kus ta oli või kuhu teda sõidutati. Ta kartis. Ta sõitis pimedas kaubikus ning sai tualetis käia ainult öösi. Tal oli nälg ning janu. Lõpuks kaubik peatus ning juht pani ta maha ühel väga puhtal tänaval. Autojuht ütles, et see on politseijaoskond Suurbritannias ning kui ta sinna läheb, kohtub ta oma isaga.

Farzad sisenes jaoskonda. Tal oli külm, ta oli väga väsinud ja must. Jaoskonnas olnud naine küsis ta käest küsimusi keeles, millest ta aru ei saanud, ning suunas ta siis istuma. Farzad oli suures segaduses. Mitu tundi hiljem saabus mees, kes oskas rääkida tema keelt.

Farzad rääkis oma loo ära. Ametnikud ei teadnud, kas teda uskuda või mitte. Tal ei olnud passi ega sünnitunnistust ja nad arvasid, et ta on pigem 18- kui 15-aastane. Peale arutelu nõustuti, et ta on 15 ning ta paigutati elama ühe Inglismaal elava Iraani perekonna juurde.

Kolme kuu möödudes kirjutas Suurbritannia piirivalveamet Farzadile, et tema lugu ei ole usutav ning tema varjupaigataotlus on tagasi lükatud. Siiski usuti, et ta on 15-aastane ning tal lubati jääda Suurbritanniasse 17 ja poole aastaseks saamiseni. Siis vaadatakse tema taotlus uuesti üle.

Farzadi advokaat otsustas otsuse edasi kaevata ning mõni nädal hiljem toimus kohtuistung. Farzad läks kohtusse koos oma hooldajate, sotsiaaltöötaja ning advokaadiga. Farzad pidi oma loo uuesti ära rääkima ning see muutis ta väga ärevaks ja häirituks. Kohus otsustas, et Farzad rääkis tõtt ning tema jaoks oleks liiga ohtlik Afganistani tagasi pöörduda, võttes arvesse, et ka tema isa oli teadmata kadunud. Farzadi varjupaigataotlus rahuldati ning ta võis jääda elama Suurbritanniasse.

Punane Rist otsib Farzadi isa, kuid ei ole teda veel leidnud. Farzad usub, et tema isa on varsti temaga ning tema hooldajad ütlevad samuti, et see on ainult aja küsimus. Farzad õpib intensiivselt inglise keelt, et ta saaks minna kooli ning isa saaks tema üle uhke olla, kui nad kokku saavad.

ABIVAHEND 2

Rollimängu stsenaarium õpetajale

Jaga klass viiesteks või kuuesteks gruppideks. Loe alljärgnev tekst klassile ette ning palu neil ette kujutada, et nad on kirjeldatava perekonna liikmed.

TAUSTAINFO PEREKONNA KOHTA

Isa töötab ajakirjanikuna kohaliku ajalehe juures. Ema on mehaanik. Hiljuti sündis neile uus laps ning li-
saks on neil poeg ja tütar, kes käivad juba koolis. Vanaema on peale insulti ratastoolis ning ei saa kodust
väljas käia. Onu Ali, kes on väga usklik, oli aastaid poliitvang. Vanglas said tema jalad kahjustada, nii et
nüüd on tal raskusi kõndimisega ja ta lonkab. Emal ja isal on vana auto. Isa on olnud üks juhte kohalikus
ajakirjanike ametiühingus. Olukord riigis on viimasel ajal päris järsult muutunud.

Olukord kaks kuud tagasi

Sõjavägi korraldas riigis riigipöörde. Tänavatel tulistati ning tankid ja soomukid sõitsid ringi. Palju inimesi sai
surma ning paljud arreteeriti. Inimestele kehtestati liikumiskeeld ning nad ei tohi peale pimeduse saabu-
mist ringi liikuda. Sõjavägi võttis üle riigitelevisiooni ning raadiokanalid. Keeruline on saada tõest infot selle
kohta, mis riigis toimub.

Olukord kuu aega tagasi

Isa sai teada, et uued valitsejad olid mitmeid inimesi arreteerinud. Paljud teised riigi eliiti kuuluvad inime-
sed nagu poliitikud, kirjanikud, usutegelased ning ametiühingute juhid on haihtunud ning keegi ei tea, kus
nad on või mis neist on saanud.

Olukord kahe nädala eest

Kohalikus ajalehes ilmus joonistus pealuust ning kirstust ja selle all pikk nimekiri inimestest, kes sõjaväeli-
se rühmituse arvates on riigireeturid. Nii isa kui ka onu Ali nimed olid seal kirjas. Alla oli kirjutatud "Isamaa
sõbrad".

Eelmine nädal

Sõdurid tulid kooli ning tahtsid sööklata ära abiakaasat ära viia. Teda ei olnud kohal. Selle asemel viisid sõja-
väelased ära sööklata ära tema lapsed.

Neli päeva tagasi

Anti teada, et paljud ametiühingud, kaasa arvatud ajakirjanike ametiühing, on keelustatud.

Kolm päeva tagasi

Perekonna korteri ukse alt pisteti sisse kiri (soovi korral võite te näidata õpilastele PowerPoint esitluse slaid
nr 6-e). Kiri oli kokku pandud ajalehest välja lõigatud tähtedest. Kiri andis teada, et isa on spioon ning vaen-
lase agent ning et tema päevad on loetud. Alla olid kirjutatud "Isamaa sõbrad".

Kaks päeva tagasi

Onu Alile helistati ning öeldi, et ta peaks oma korterist lahkuma, kuna seda plaanitakse põlema panna.

Eile

Mõned lapsed rääkisid koolis, et sõdurite salgad olid lähiümbruse läbi otsinud ning inimesi arreteerinud,
kaasa arvatud mõningaid inimesi ametiühingust, kuhu ka isa kuulub.

Täna

Keskväljakult on kostnud tulistamist ning sinna on saabunud sõjaväeautod. Teed on suletud. Ronged
otsitakse läbi. Perekond kohtub, et kiiresti asja arutada. Mida nad peaksid tegema? Isa ütleb, et perekond
peaks põgenema ning paluma poliitilist varjupaika välismaal. Riigipiirini on autoga vähem kui tund aega,
kuid see teekond oleks väga riskantne. Jalgsi võtaks teekond aega terve nädala ning tuleks minna läbi
kõrbe ning paksu metsa.

Perekond kuuleb, et sõjaväelased on asunud läbi otsima nende tänavat. Neil on vähem kui 10 minutit
aega, et otsustada, mida nad teevad, asjad pakkida ja minna.

ABIVAHEND 2

Rollimängu stsenaarium õpetajale

OTSUSED

1. Kes läheb?

Iga grupp peab otsustama, kes pereliikmetest lahkub linnast ning kes läheb kodumaal peitu või maale sugulaste juurde. Kas kaasa peaks võtma ema, isa, beebi, onu Ali, vanaema või lapsed? Paluge igal grupil rääkida klassile oma otsusest ning seda põhjendada.

2. Mida nad peaksid kaasa võtma?

Iga grupp peab tegema nimekirja kümnest kõige olulisemast asjast, mida perekond peaks kaasa võtma, et pääseda üle piiri ning paluda asüüli. Kui kõik õpilased on nimekirjaga nõustunud, kirjutavad või joonistavad nad need paberile.

ARUTELU

Grupid räägivad, kes nende arvates perekonnast peavad riigist lahkuma ning mis on nende nimekirjades. Paluge neil nimekirjad alles hoida.

ROLLIMÄNG (JÄTKUB)

Paluge klassil ette kujutada, et peale pikka ja rasket rännakut jõuavad nad riigipiirini. Õpetaja kehastub nüüd passikontrolli immigratsiooniametnikuks.

Passikontrolli saabumine

Küsi õpilastelt, kes nad on ning mida nad siin teevad. Kui nad ütlevad, et nende elu on ohus ning nad soovivad saada teie riigis varjupaika, küsi nende käest, mis juhtus. Ütle neile, et nende lugu ei tundu usutav ning et sa kahtlustad, et nad valetavad. Kas nad saavad oma lugu tõestada mõne dokumendiga? Palu neil oma asjad lahti pakkida (loe ette teie poolt koostatud asjade nimekiri). Tõendite hulka võivad kuuluda isa ametiühingu kaart, anonüümne ähvarduskiri või ajaleheartikkel. Kui kellelgi on asjade hulgas relv, küsi, mida nad sellega teha kavatsevad ning küsi, ega nad terotistid ei ole. Konfiskeeri relvad. Kui nad on kaasa võtnud perekonna pilte, võta ka need ära, öeldes, et neid võib uurimisel vaja minna.

TÖÖLEHT 1

Sodipodikeelne küsimustik

Võite vastata kas eesti või sodipodi keeles.

Riik:

1. TSRIF ENAM?_____SADET_____
2. REDNEG_____ELAM_____ELAMAF_____
3. SSEDRA_____DESIN_____PAIE_____
- _____POSTCODE (POSTCODE)_____
4. THIRB FO ETAD (EE/HH/RRRR): / /
5. PASSEPORTA DETAILLA DEUSSI
- _____
6. JABEN DISE SDIK MAYSIE?
- EMAN:_____RISTIANEN:_____YOMEN:_____
7. KOM DEN NITIL ENKLAN SA?
- MEFTIL PLANE HARAT EUROSTARA EUROSTAR
8. YEFT DA ENKLAN FERITA IPLEEDI?_____
9. DELTAD ENKLAN DARINDI MAGLINDA?_____
10. WAREI DAR FLOGET HARINDI LANDT?_____
11. DOKUMENDEN (DOCUMENTS)
- HAT DAR DOKUMENDEN JANGA HARI?_____
12. WAREI DAR FESTENE GUL GARITA MER VI?_____

7. peatükk

SURMANUHTLUS

Tunnis kasutatakse rühmaviisilist arutelu ja väitlust surmanuhtluse teemal. Õpilased saavad teada olulisi fakte ja tutvuvad hiljutise juhtumiuuringuga, mida esitletakse lühifilmiga ja sinna juurde kuuluvate kommentaaridega.

Tunni eesmärgid

- Hinnata kriitiliselt surmanuhtluse poolt- ja vastuargumente
- Väljendada ja põhjendada isiklikku vaatepunkti
- Saada rohkem teada inimõigustega tegelevast rahvusvahelisest organisatsioonist

Abimaterjalid

- Tööleht 1: Surmanuhtluse küsimustik
- Abivahend 1: Surmanuhtluse küsimustiku vastused õpetajale
- Abivahend 2: Surmanuhtluse poolt- ja vastuargumentid
- Film: "Troy Davis", 7 min
- Abivahend 3: Troy Davise juhtumi kommentaarid (valikuline)
- Surmanuhtlus maailmas 2011. aastal. Uuendatud andmeid 2016. aasta kohta vaata: www.amnesty.org/en/what-we-do/death-penalty/

Ekraanitõmmis

Troy Davis

SISSEJUHATUS

10 min

Õpilastele kirjeldatakse üleilmselt rakendatavat surmanuhtlust.

- Jaga laiali Tööleht 1: Surmanuhtluse küsitlus, kas igaühele eraldi või rühmadele. Anna õpilastele viis minutit aega küsimustele vastamiseks.
- Kasuta 1. abivahendit: Surmanuhtluse küsitluse vastused. Vaadake õiged vastused läbi ja luba lühikest arutelu, et käsitleda õpilaste vastuseid põhjalikumalt.
- Näita kaarti Surmanuhtlus maailmas 2011. aastal. Küsi õpilaste arvamusi.

PÕHIOOSA

15 min

Õpilased käsitlevad surmanuhtlust ühe hiljutise USA tõestisündinud juhtumi kontekstis.

- Näita filmi Troy Davisest, kes vangistati ja kellele määrati USA-s surmanuhtlus. Rõhuta, et filmitu tekitab emotsioone. Õpilased võivad lugeda kommentaare sellele juhtumile. Mõlemad kirjeldavad Troy lugu nii, nagu see 2010. aastal aset leidis.
- Arutage nende reaktsioonid läbi. Tuleta õpilastele meelde, et nad võivad kasutada õigust avaldada vabalt oma arvamust ning teha seda olenemata sellest, kas nad pooldavad surmanuhtlust või mitte.

Küsi näiteks järgmisi küsimusi tagasiside saamiseks:

- Kas sinu arvates näitas Amnesty International selles lühifilmis surmanuhtlust erapoolikult?
- Mida tunneb/tundis sinu arvates Troy perekond?
- Milliseid meetmeid (kui üldse) peaks sinu arvates surmamõistetute suhtes rakendama?
- Kas inimese süü või süütus mõjutab sinu seisukohta surmanuhtlusest?

Arutelu järel ütle õpilastele, et pärast filmi valmimist ja kommentaaride saamist arenes Troy lugu edasi.

- Küsi õpilastelt, mis oleks nende arvates pidanud Troyga juhtuma.
- Anna õpilastele pärast nende mõtete kuulamist teada, et Troy Davis hukati 21. septembril 2011 surmava süüsti läbi, hoolimata üle maailma toimunud protestidest.
- Loe ette Troy viimased sõnad:

"... sooviksin pöörduda MacPhaili perekonna poole. Tahaksin, et te kõik teaksite... ma olen süütu. Mul ei olnud sel õhtul relva. Ma ei tulistanud teie perekonnaliiget. Aga mul on teie kaotuse pärast nii kahju. Mul tõesti on – siiralt. Kõik, mis ma saan paluda, on see, et igaüks teist vaataks seda juhtumit lähemalt, et te lõpuks jõuaksite tõeni. Palun oma perekonda ja sõpru, et te kõik jätkaksite palvetamist, et te kõik annaksite ka edaspidi andeks. Jätkaksite selle võitluse pidamist. Neile, kes tahavad minult elu võtta – halastagu Jumal teie hingedele. Jumal õnnistagu teid kõiki."

TEEMAARENDUS

20 min

Õpilased käsitlevad surmanuhtluse poolt- ja vastuargumente.

- Selgita õpilastele tegevust. Õpilased peaksid töötama kuues rühmas. Kolm rühma on surmanuhtluse poolt ja teised kolm selle vastu.
- Jaga laiali Abivahend 2: Surmanuhtluse poolt- ja vastuargumendid ning palu õpilastel lugeda nende rühma puudutavat osa. Julgusta õpilasi rühma sees olulised punktid läbi arutama. On kasulik määrata kindlaks kirjutajad ja ajavõtjad, et tagada kogu olulise teabe ja ideestiku läbivõtmine. Selgita klassile, et võib olla keeruline kuuluda rühma, mille argumentidega nad ei nõustu, ent selle tegevuse eesmärk ongi proovida näha asju etteantud vaatenurgast.
- Nüüd ühenda kolm poolt rühma kokku üheks suureks rühmaks ja tee sama vastu rühmadega. Palu õpilastel rühma sees argumendid läbi arutada. Kutsu mõlemat suurt rühma üles leidma endale kõneisik, kes esitleks nende argumente tervele klassile.
- Palu õpilastel pärast mõlema poole argumentide ära kuulamist käega märku anda, kas nad on poolt, vastu või pole otsustanud.

TÖÖLEHT 1

Küsimustik surmanuhtluse kohta

1. Mitu riiki on surmanuhtluse ära kaotanud (või selle rakendamise lõpetanud) kõigi kuritegude puhul?

Kõik riigid (197)

139

98

2. Milline ainus Euroopa riik on jäänud surmanuhtlust kohaldama?

Valgevene

Belgia

Portugal

3. Loetle kuus viimastel aastatel kõige sagedamini kasutatavat hukkamismeetodit.

4. Kui palju oli 2012. aastal registreeritud hukkamisi (v.a. Hiina)?

Vähemalt:

225

676

1463

5. Selgita, miks on tegelik arv tõenäoliselt suurem.

6. Nimeta kuus peamist riiki maailmas, mis viisid 2007.–2012. aastal surmaotsuseid täide.

7. Milline USA osariik viis 2011. aastal täide kõige enam surmaotsuseid?

New Mexico

Texas

Florida

8. Kui paljude USA surmamõistetute kuritegu on kustutatud ja nad on vabastatud alates 1976. aastast, mil USA ülemkohus otsustas, et hukkamistega võib pärast nelja-aastast moratooriumi (surmanuhtluste peatamist) uuesti alustada?

10+

30+

130+

9. Kui palju selliseid inimesi hukati 2011. aastal, kes olid kuriteo toimepanemise ajal alla 18-aastased?

3

7

9

10. Mis aastal kaotas Eesti ametlikult seadusandlusest surmanuhtluse kõigi kuritegude eest?

1945

1998

2004

ABIVAHEND 1

Surmanuhtluse küsimustiku vastused õpetajatele

Näidake vastuseid läbi arutades abimaterjalide seas leiduvat surmanuhtluse kaarti.

K1. Mitu riiki on surmanuhtluse ära kaotanud (või selle rakendamise lõpetanud) kõigi kuritegude puhul?

V. 98 (2013. aasta seisuga).

FAKT: See on nende riikide arv, mis on surmanuhtluse täielikult oma seadustest eemaldanud. Paljud teised riigid on seaduses või praktikas abolitsionistid, mis tähendab, et nende seadustes on surmanuhtlus küll sees, aga nad ei ole kedagi viimastel aastatel hakanud.

K2. Milline ainus Euroopa riik on jäänud surmanuhtlust kohaldama?

V. Valgevene.

FAKT: Valgevene viis 2009. aastal täide kaks surmaotsust ja 2010. aasta märtsis hukati samuti kaks vang.

K3. Loetle kuus viimastel aastatel kõige sagedamini kasutatavat hukkamismeetodit?

V. (järjekorras)

pea maha raiumine

mahalaskmine

surmava süsti tegemine

kividega surnuks loopimine

ülespoornimine

elektrivooluga hukkamine

FAKT: Saudi Araabia raius 2009. aastal avalikult pea maha 69 inimesel.

K4. Kui palju inimesi hukati 2012. aastal ametlikult (v.a. Hiina)?

V. 2012. aastal toimus 680 registreeritud hukkamist.

FAKT: 20 riiki viisid 2012. aastal hukkamisi läbi, aga näitaja 680 ei hõlma Hiinat. Hiina hukkas üksi rohkem inimesi, kui ülejäänud maailm kokku, aga surmanuhtluste statistika on seal riiklik saladus. Eelmiste aastate tõendid ja praegused allikad osundavad siiski, et see näitaja ulatub tuhandetesse.

K5. Selgita, miks on tegelik arv tõenäoliselt suurem.

V. Mitmetes riikides ei avalda ametivõimud ametlikku või täpset statistikat.

FAKT: 2006. aastal hukkas Hiina vähemalt 1010 inimest, kuid tegelik number lähenes sel ajajärgul 8000-le.

K6. Nimeta kuus peamist riiki maailmas, mis viisid 2007.–2012. aastal surmaotsuseid täide.

V.

1. Hiina – arv teadmata, ulatub tuhandetesse

2. Iraan – 1663

3. Saudi Araabia 423

4. Iraak – 256

5. USA – 220

6. Pakistan 171

FAKT: 2011. aastal hukati kolm inimest, kes olid kuriteo toimepanemise ajal alla 18-aastased. See on rahvusvahelise õigusega ühemõtteliselt keelatud.

K7. Milline USA osariik viis 2011. aastal täide kõige enam surmaotsuseid?

V. Texas, kus viidi 43-st USA-s 2011. aastal toimunud hukkamisest läbi 13.

FAKT: Alates sellest, kui Kuuba 2003. aastal hukkamiste läbiviimise lõpetas, on USA ainus riik Ameerika mandril, mis hukkamisi korraldab (kui jätta välja ainus hukkamine Saint Kitts ja Nevisel 2008. aastal).

K8. Kui paljude USA surmamõistetute kuritegu on kustutatud ja nad on vabastatud alates 1976. aastast?

V. 130+

FAKT: 2009. aastal vabastati USA-s üheksa surma mõistetud vang pärast seda, kui nad olid olnud kõik kokku 129 aastat surma mõistetud.

K9. Kui palju selliseid inimesi hukati 2011. aastal, kes olid kuriteo toimepanemise ajal alla 18-aastased?

V. 3

FAKT: Alates 1990. aastast on Iraan hakanud kõige enam lapskurjategijaid – vähemalt 46. Viis neist hukkamistest viidi läbi 2009. aastal.

K10. Mis aastal kaotas Eesti ametlikult seadusandlusest surmanuhtluse kõigi kuritegude eest?

V. 1998

FAKT: Viimane hukkamine viidi Eestis läbi 1991. aastal.

ABIVAHAEND 2

Surmanuhtluse poolt ja vastu

ARGUMENDID SURMANUHTLUSE POOLT

- Surmanuhtlus on õige karistusviis nendele, kes võtavad kelleltki elu: mörvaritele, terroristidele ja narkootikumidega kaubitsejatele. Need, kes on teiselt elu võtnud, tuleks tappa – elu elu eest.
- Surmanuhtlus on hirmutusvahend. Hirm hukkamise ees hoiab kurjategijaid kindlasti tagasi mörva sooritamast, sest nad teavad, et tabamise korral seisavad nad silmitsi surmanuhtlusega.
- Üks on kindel – ükski hukatu ei tapa enam uuesti.
- Avalik arvamus pooldab hukkamisi.
- Tapetute perekondadel on vaja õiglust ja karistust (kättemaksu).
- Eluks ajaks vangi mõistetud mörvarite vangistuses hoidmine maksab palju enam kui nende hukkamine.
- Inimese hukkamine on palju inimlikum, kui tema aastatepikkune luku taga hoidmine.

ABIVAHEND 2

Surmanuhtluse poolt ja vastu

ARGUMENDID SURMANUHTLUSE VASTU

- Hukkamine on inimõiguste ülddeklaratsioonis sätestatud inimõiguse – õigus elule – rikkumine.
- Olenemata sellest, kas seda tehakse timuka kõie, laskekomando, mürgigaasi, surmava süsti, mõõga, kividega surnuks loopimise või elektritooli abil, on see julm, ebainimlik ja alandav karistusviis.
- Surmanuhtlus ei hoia kuritegusid ära. Kõik ÜRO ja teiste asutuste uuringud näitavad, et surmanuhtlus ei hoia kuritegusid ära tõhusamalt kui mõned teised karistusviisid.
- Kohtud võivad eksida ja hukatakse süütuid inimesi. 1987. aastal läbi viidud uuring näitas, et alates 1900. aastast on USA-s 350 süütut inimest surma mõistetud ja neist 23 hukatud.
- Riik, mis viib surmanuhtlust täide, teeb meist kõigist mõrvarid. Kui me pool-dame mõrva sooritanu karistamist surmanuhtlusega, toetame ka ise lõpuks mõrva, mistõttu saab meid süüdistada silmakirjalikkuses.
- Surmanuhtlusega diskrimineeritakse inimesi ja seda kasutatakse sageli ebaproportsionaalselt inimeste vastu, kes on vaesema taustaga, teatud rassist või vaimse tervise probleemidega.
- Kui keegi mõistetakse surma, ei ole tal võimalust oma elu muuta ega ühis-konnale oma panust anda.

ABIVAHAEND 3

Kommentaariid Troy Davise juhtumile

19-aastasele Troy Davisele mõisteti USA-s Georgia osariigis surmanuhtlus mõrva eest, mida ta enda kinnitusele ei sooritanud.

Mis juhtus?

1989. aasta 19. augusti varajastel tundidel puhkes Georgia osariigis ühes Savannah' autoparklas kaklus – peksti kodutut meest Larry Youngi. Politseiinspektor Mark Allen MacPhail kiirustas teenistusvälisel ajal sündmuskohale, kus ta lasti maha. Sylvester "Punane" Coles tunnistas üles kaklemise Larry Youngiga, aga väitis, et inspektor MacPhaili tulistas Troy Davis. 1991. aastal mõisteti Troy Davis mõrvas süüdi, kuid polnud ühtegi füüsilist tõendit, mis teda kuriteoga sidunuks, ja üheksast tunnistajast seitse, kelle tõenditele tuginedes ta süüdi mõisteti, on oma tunnistuse tagasi võtnud või seda muutnud. Kohtuprotsessil kinnitas Troy Davis oma viibimist sündmuspaigal, kuid on alati väitnud, et on süütu.

Kohtuprotsess

Möödunud aastate jooksul on Troy seisnud silmitsi kolme hukkamistähtajaga. Ühel korral oli ta juba kaks tundi hukkamise läbiviimispaigal kohal. 2009. aasta augustis sai ta õiguse uuele istungile, et tõendusmaterjalid uuesti läbi vaadata – võimaluse tõendada oma süütust, mida juhtub väga harva, ja seda plaaniti teha 23. juunil 2010. aastal.

Kampaania

Troy õde Martina Davis-Correia on võidelnud oma venna vabastamise eest üle 18 aasta. Martina on Amnesty Internationali Georgia osariigi surmanuhtluse tühistamise koordinaator. Amnesty International on Troy heaks korraldanud kampaaniat alates tema juhtumit puudutava raporti koostamisest 2007. aastal. 2009. aastal külastas USA-d ja Troyd Amnesty Internationali Suurbritannia delegatsioon koos Richard Hughes'ga bändist Keane, et avaldada toetust tema vabastamise kampaaniale.

Troy enda sõnad: "Ma sooviksin teid kõiki südamepõhjast tänada, sest minul ja mu perekonnal on vaja rohkem inimesi, kes meie eest kostaks ja võitleks ning näitaks üles toetust. Te olete avanud inimeste silmad üle maailma, et märgata ebaõiglust mitte ainult minu vastu, vaid kogu Ameerika Ühendriikide õigussüsteemis. Ja mulle teeb teie olemasolu suurt au, teie sõprus, toetus, kirjad – see tähendab mulle tõesti väga palju."

Mis juhtus edasi?

Georgia osariik hukkas Troy Davise 21. septembril 2011. aastal, vaatamata tema süüd puudutavatele tõsistele kahtlustele. Hukkamisega mindi edasi "Liiga palju kahtlusi" kampaania teravdatud pilgu all. Enam kui miljon inimest üle maailma kirjutas alla Georgia armuandmise ja tingimisi vabastamise komiteele edastatud petitsioonile, kutsudes neid üles sekkuma ja hukkamise läbiviimist takistama. Aktivistid eesotsas Amnesty Internationaliga olid pidanud hukkamise lähenedes üleilmselt valvet, tehes seda muuhulgas ka USA saatkonna ees Londonis.

Troy juhtum koosnes täielikult pealtnägijate tunnistustest, mis muutusid isegi kohtuprotsessi käigus. Sellest ajast saadik on üheksast süüdistavast tunnistajast seitse oma algse ütluse tagasi võtnud või seda muutnud. Samal ajal viitasid koguni kümme inimest ühele allesjäänud tunnistajale kui tegelikule mõrvarile.

8. peatükk

TEGUTSEME!

Selles tunnis näidatakse lühifilmi ning kasutatakse tõsielujuhtumit, et õpilasi tegutsema inspireerida. Selle peatüki materjali võib kasutada, et alustada õppekavaülest projekti, mis võimaldab õpilastel omandada praktilisi kogemusi kirjutamisest, kriitilisest mõtlemisest, meediaanalüüsist ja grupitööst, kasutades tõsielujuhtumi konteksti.

Tunni eesmärgid

- Viia läbi tegevus, mis seisaks inimõiguste eest
- Teha kindlaks olukorrad, kus tihti inimõigusi rikutakse
- Organiseerida või liituda kampaaniaga, mis kaitseb neid, kellel on vabadused ja õigused ära võetud

Abimaterjalid

- PowerPoint esitus: Tegutseme!
- Abivahend 1: Inimõiguste ülddeklaratsiooni kokkuvõte
- Abivahend 2: Lisamaterjal õpetajale inimõiguste ülddeklaratsiooni kohta
- Film: "Ma võtan sõna" (9 min)
- A2 valget paberit ning värvipliatseid

SISSEJUHATUS

5 min

Õpilased arutlevad omavahel, kas nende tegevus võiks maailma muuta.

- Kasutades slaidi nr 2, palu õpilastel valida skaalal number 1 kuni 10, mis tähistab seda, kui palju nad nõustuvad väitega "Ma arvan, et minu mõtted ja tegevused ei muuda maailma oluliselt" (1 tähendab, et üldse ei ole nõus ning 10, et nõustud täielikult).
- Arutage klassis õpilaste vastuseid
- Palu õpilastel valida number ka teise väite jaoks "Kui mulle midagi korda läheb, siis ma tahan sõna võtta, et toimuks muutus." Arutage vastuseid.
- Selgita, et selles tunnis te arutate, kuidas noored inimesed saavad oma arvamust avaldada ning tegutseda selleks, et ühiskonnas oleks tagatud inimõigused.

27-aastane last ootav sudaanlanna Meriam Ibrahim mõisteti surma, sest ta abiellus kristlasest mehega ja vahetas usku. Amnesty International kogus tema toetuseks 700 000 allkirja.

PÕHIOSA

20 min

Õpilased valivad ühe juhtumi, kus inimõigused on ohus ning mõtlevad välja ideid kampaania korraldamise jaoks.

- Tutvusta õpilastele Sakineh Mohameddi Ashtiani juhtumit (slaid nr 3)
- Jaga välja Abivahend 1: Inimõiguste ülddeklaratsiooni kokkuvõte ning küsi õpilastelt, milliseid õigusi rikutakse inimest kividega surnuks loopides. Arutlege. Kui pead tarvilikuks, siis anna õpilastele lisainfot, mille leiad abimaterjalide seast.
- Palu õpilastel ette kujutada, et nad on inimõiguste eest võitlevad aktivistid. Jaga õpilased väikesteks gruppideks ning anna neile paberid ja pliiatsid. Palu neil koostada nimekiri kümnest asjast, mida nad saaksid teha, et päästa Sakineh't kividega surnuks loopimisest. Palu neil mõelda nii laialt kui võimalik (võimalikud variandid: kirja kirjutamine, petitsioon, koolinõukogu, meeleavalduse korraldamine, näidendi lavastamine, filmi tegemine, meediasõnavõtt, parlamendisaadikutega rääkimine, Iraani saatkonna külastamine).
- Palu õpilastel välja kirjutada iga idee kõrvale, millist oskust oleks neil vaja, et need tegevused läbi viia. Õpilased võiksid ära märkida, millised ideed on kergesti ja millised raskesti teostatavad.
- Palu igal grupil välja valida üks asi, mida nad saaksid koheselt kerge vaevaga ära teha ning üks asi, mis vajaks palju rohkem pingutust.
- Palu igal grupil klassile oma ideid presenteerida.

PÕHIOSA

15 min

- Näita õpilastele filmi "Ma võtan sõna", mis räägib grupist õpilastest, kes astusid välja Sakineh Mohameddi Ashtiani toetamiseks. Film on üheksa minutit pikk.
- Pärast filmi palu õpilastel väikestes gruppides arutada vastuseid küsimustele slaidil nr 4. Jagage vastuseid klassiga.

KOKKUVÕTE

5 min

- Kasutades slaidi nr 2 palu õpilastel mõelda kahe lause peale, mille üle nad juurdlesid ka tunni alguses ("Ma arvan, et minu mõtted ja tegevused ei muuda maailma oluliselt" ning "Kui mulle midagi korda läheb, siis ma tahan sõna võtta, et toimuks muutus.")
- Kas mõni õpilane on muutnud tunni käigus oma arvamust? Juhul kui on, siis arutage seda nende õpilastega.

ABIVAHEND 1

Inimõiguste ülddeklaratsiooni kokkuvõte

1. Me kõik oleme sündinud vabade ja võrdsetena. Meil kõigil on õigus oma mõtetele ning arvamusele. Meid kõiki peab kohtlema samadel alustel.
2. Need õigused on kõigil, vaatamata meie erinevustest.
3. Meil kõigil on õigus elule ning õigus elada vabalt ja turvaliselt.
4. Keegi ei või meid orjastada. Meie ei või kedagi orjastada.
5. Keegi ei või meile haiget teha, piinata ega julmalt kohelda.
6. Kõigil on õigus seaduse kaitsele.
7. Seadus peab kohtlema kõiki võrdselt.
8. Me võime pöörduda kohtu poole, kui meid ei kohelda õiglaselt.
9. Keegi ei või meid panna ilma põhjuseta vangi, meid seal hoida või meid koduriigist välja saata.
10. Kui meid antakse kohtu alla, peab istung olema avalik. Kohtunikud ei või lasta ennast mõjutada.
11. Kedagi ei saa süüdi mõista, kuni see pole kinnitust leidnud. Kui inimesed süüdistavad meid mõnes kuriteos on meil õigus tõestada, et see ei ole tõsi.
12. Keegi ei tohi meie head nime kahjustada. Kellelgi ei ole õigust tulla meie elamisse, avada meie kirju või tülitada meid ning meie perekonda ilma põhjuseta.
13. Me kõik võime liikuda vabalt ringi enda kodumaal ning ka välismaal kui me seda soovime.
14. Kuid meid koheldakse halvasti meie riigis ning meil on hirm, siis on meil kõigil õigus põgenda mõnda teise riiki.
15. Meil kõigil on õigus kodumaale.
16. Igal täiskasvanul on õigus abielluda ning pere luua kui nad seda soovivad. Meestel ja naistel on samad õigused kui nad on abielus ja kui nad on lahutatud.
17. Igaühel on õigus eraomandile ning õigus otsustada mida nad oma asjadega teevad. Keegi ei või meie asju meilt ilma põhjuseta ära võtta.
18. Meil kõigil on õigus uskuda seda, mida me soovime. Me võime muuta oma usutunnistust kui me soovime
19. Meil kõigil on õigus mõelda, mida me soovime, öelda välja, mida me mõtleme ning jagada oma ideid teiste inimestega.
20. Meil kõigil on õigus kohtuda oma sõpradega ning töötada selle nimel, et kaitsta oma õigusi. Keegi ei või meid sundia ühegi grupiga liituma kui me ei soovi.
21. Meil kõigil on õigus võtta oma riigi valitsemisest osa. Igal täiskasvanul peab olema õigus oma juhte valida.
22. Meil kõigil on õigus kodule, piisavale sissetulekule ning arstiabile. Muusika, kunst, käsitöö ning sport on kõigi jaoks.
23. Igal täiskasvanul on õigus töökohale, õiglasele palgale ja õigusele ühineda ametiühinguga.
24. Meil kõigil on õigus tööst puhata.
25. Meil kõigil on õigus piisavale toidule, riietele, eluasemele ning arstiabile. Emadel, lastel, vanadel inimestel, töötutel või erivajadustega inimestel on õigus saada abi ning toetust kui nad seda vajavad.
26. Meil kõigil on õigus haridusele ning tasuta põhiharidusele. Meil peab olema õigus õppida oskusi ning valida endale sobiv karjäär.
27. Meil kõigil on õigus elada nii nagu me soovime ning nautida teaduse ja hariduse poolt pakutavat.
28. Maaailmas peab valitsema kord, et me kõik võikime nautida oma õigusi ning vabadusi.
29. Meil on kohustus kaasinimeste ees, kelle õigusi ning vabadusi me peame samuti kaitsma.
30. Keegi ei või neid õigusi ja vabadusi meilt ära võtta.

See on lihtsustatud versioon inimõiguste ülddeklaratsioonist. Täisdokumendi lugemiseks minge aadressile vm.ee/et/uro-inimoiguste-ulddeklaratsioon

ABIVAHEND 2

Lisamaterjal õpetajale inimõiguste ülddeklaratsiooni kohta

MIS ON INIMÕIGUSED?

Inimõiguseid vajab iga inimene, et elada tervislikku ja täisväärtuslikku elu ning selleks, et tunda ennast täieõigusliku ühiskonnaliikmena. Kõigil inimestel on õigus inimõigustele, lihtsalt seetõttu, et nad on inimesed.

INIMÕIGUSED ON

- universaalsed – nad kehtivad kõigile võrdselt
- võõrandamatud – neid ei saa inimestelt ära võtta
- lahutamatud – nad on kõik omavahel seotud. Kui meil ei õnnestu kaitsta ühte õigust, võime kaotada ka teised inimõigused ning kui me seisame ühe eest, võib see viia ka teiste parema tagamiseni

Inimõiguste aluseks on ühised väärtused ning moraal, mis on olnud olulised religioonis ning tsivilisatsioonides juba aegade algusest peale: näiteks õiglus, lugupidamine, väärikus ja iseseisvus.

MIS ON INIMÕIGUSTE ÜLDDEKLARATSIOON?

1947. aastal loodi Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (ÜRO) poolt inimõiguste komisjon. Loomise peamiseks põhjuseks olid Teise maailmasõja ajal toime pandud inimsusevastased kuriteod ning eriti holokaust. Maailma liidrid tulid Eleanor Roosevelti juhtimisel kokku, et kokku panna dokument, mis välistaks inimõiguste rikkumise tulevikus. Liidrite kokkutulemise põhjuseks ei olnud ainult Euroopa hiljutised sündmused, vaid ka Gandhi tapmine Indias ning Lõuna-Aafrikas alanud apartheid.

Valminud dokument – inimõiguste ülddeklaratsioon – võeti vastu 1948. aastal ÜROsse kuuluvate riikide poolt ning see on siamaani maailma kõige kuulsaim ja olulisem inimõiguste raamdokument. Preambul kinnitab, et kõigil maailma inimestel on võrdne õigus inimõiguste kaitsele ning seab oma eesmärgiks panustada sellele, et maailmas oleksid inimeste jaoks tagatud vabadus, õiglus ning rahu. Inimõigused on defineeritud 30 artiklis.

Inimõiguste ülddeklaratsioon ei ole riikide jaoks kohustuslik, kuid sellest on välja kasvanud mitmed seadused ja kokkulepped, mida riikidel tuleb järgida. Siia alla kuulub laste õiguste konventsioon ning piinamise ning julma kohtlemise vastane konventsioon. Riigid ning regioonid on inimõigusi oma seadustesse lisanud, Euroopa Ülemkogu vastu võtnud Euroopa põhiõiguste harta, mille teksti leiad siit: www.eihr.ee/el-i-pohioiguste-harta/

9. peatükk

SOOLINE VÕRDÕIGUSLIKKUS

See tund tutvustab õpilastele võrdõiguslikkuse ja soolise ebavõrdsuse teemat. Võrdõiguslikkus on olukord ühiskonnas, kus kõik inimesed on vabad arendama oma isiklikke võimeid ja tegema valikuid, mida ei piira traditsioonilised soorollid ja – stereotüübid ning naiste ja meeste hierarhiline võimusuhe (Marling, R. (2011) "Sissejuhatus soouuringutese".)

Tunni eesmärgid

- Tutvuda mõistetega sooline võrdõiguslikkus ja sooline ebavõrdsus
- Tutvuda soolise ebavõrdsuse põhifaktidega terves maailmas
- Mõista video abil soolise võrdõiguslikkuse põhimõtteid

Abimaterjalid

- PowerPoint esitus: Fotod 1–7
- Abivahend 1: Soolise võrdõiguslikkuse põhimõisted
- Abivahend 2: Kus ja kuidas rikutakse naiste õigusi?
- Abivahend 3: Olivia Naava. Kampala käsitöökeskuse asutaja
- Video: bit.ly/2uhxEYC
- Paberilehed mängu tarvis

SISSEJUHATUS

10 min

Näidake õpilastele pilte 1–7, mis kujutavad naiste seisu maailmas, ja arutlege nende üle.

Mäng

- Mõelge välja mõned soolise ebavõrdsuse teemalised laused ja paluge õpilasi liikuda ruumi eri nurkadesse selle põhjal, kas nad on nõus või mitte. Seejärel võib arutleda eriarvamusi ning vahetada poolt, kui vastaspoole argumendid osutavad kaalukamaks.

Lausenäited

- Poisid on tüdrukutest tugevamad
- Poisid ja tüdrukud käituvad erinevalt hormoonide pärast
- Naised kannavad laste eest paremini hoolt
- Poisi kutsumine tüdrukuks on väga solvav
- Poisid ei tohiks olla tundlikud
- Tüdrukud on poistega sama konkurentsivõimelised

Foto: Veronika Svištš

Olivia Naava on Kampala Disabled Initiativesi (KDI) ehk puuetega inimeste käsitöökeskuse tegevjuht ja müüja.

PÕHIOOSA

25 min

Seletage õpilastele soolise võrdõiguslikkuse tausta ning tutvustage põhimõisteid. (Abivahend 1)

- Seletage, et naised panustavad ühiskondade ja riikide arengusse, kuid tihtipeale ei suuda nad oma potentsiaali ära kasutada. Tihti ei saa naised otsuseid kujundada ning oma peredes ja ühiskonnas ressursse jaotada, kuna nende võimalused ja ligipääs haridusele on piiratud. Ühiskond ja riik, kus naised väärtustatakse ja võimaldatakse neile haridust ja ligipääsu ressursidele, ainult võidab.
- Paluge õpilastel pakkuda oma seletus järgmistele mõistetele: sugu, meeste ja naiste vaheline võrdsus, sooline ebavõrdsus. (Abivahend 1)

TEEMAARENDUS

Arutlege õpilastega selle üle, kus ja kuidas rikutakse naiste õigusi. (Abivahend 2)

Mäng

- Jagage osalejad kolmeks rühmaks.
- Andke igale rühmale paberileht mõne eelmainitud valdkonnaga, kus rikutakse naiste õigusi. Rühmad ei tea üksteise teemasid.
- Iga rühm peab välja mõtlema loo naisest, kelle õigusi on rikutud rühma valitud valdkonnas.
- Ülesande lõpus tutvustab iga rühm oma lugu ning teised õpilased peavad peale valdkonna äratundmise küsimusi esitama ning teiste osalejate lugusid hindama.

KOKKUVÕTE JA ARUTELU

10 min

Vaadake videot aadressil: bit.ly/2uhxEYC

- Arutlege selle üle.

Arutelu küsimustega. Jagage noored rühmadesse, andke neile viis minutit aruteluks küsimuste üle. Sellele järgneb ühine arutelu.

- Kas teie koolis esineb soolist ebavõrdsust? Mida on tehtud sellest lahtisaamiseks?
- Tooge näiteid oma elust, kui naiste õiguste paranemine mõjus hästi nende lastele ja peredele.
- Kui õpilased toovad oma näiteid, rääkige neile Olivia Naava lugu. (Abivahend 3)

ABIVAHEND 1

Soolise võrdõiguslikkuse põhimõisted

Paluge õpilastel pakkuda oma seletus järgmistele mõistetele: sugu, meeste ja naiste vaheline võrdsus, sooline ebavõrdsus.

Sugu on osa kultuurilistest ja sotsiaalsetest naiste ja meeste vahelistest erinevustest (TeachUnicef, 2008).

Naiste ja meeste võrdsus on sellised tingimused, kus tüdrukud ja poisid ning naised ja mehed saavad ära kasutada enda potentsiaali täiel määral diskrimineerimisest vabalt. Selle juures on tagatud võrdne ligipääs toidule, tervishoiule, haridusele ning võimalused otsuste tegemiseks nii kodus kui ka ühiskonnas. Samuti kuulub selle alla õiguslik võrdsus naiste ja meeste vahel. Selleks on näiteks võrdne töötasu, samuti võrdsed varalised ja pärimisõigused. (TeachUnicef, 2008)

Sooline ebavõrdsus on naiste tihtipeale piiratud ligipääs võrreldes meestega tervishoiule, haridusele, õiguskaitsele, võimalusele elatist teenida ning otsuseid teha nii kodus kui ka ühiskonnas (TeachUnicef, 2008).

ABIVAHEND 2

Kus ja kuidas rikutakse naiste õigusi?

Eespool on toodud kolm kõige levinumat soolise ebavõrdsuse suunda, mille hävitamiseks mõeldud töö on oluline nii naistele kui ka nende laste tulevikule.

Kodus: naistel ja meestel on kodupidamises harilikult eri prioriteedid. Naised tegelevad tavaliselt pere ja lastega. Paljudes arenguriikides on naiste roll otsustamises majapidamise väljaminekute või tervishoiu üle tagasihoidlik. Mõju puudus võib olla tingitud sellest, et tavaliselt panustavad naised perekonda vähem raha ja muid materiaalseid hüvesid, on oma meestest nooremad ning madalama haridustasemega.

Tööhõive: samal ajal kui naised muutuvad aina aktiivsemaks eri valdkondades, on endiselt alles ka selliseid valdkondi, kuhu pääsevad üksnes mehed. Meie ees seisab pikk tee, mille peame läbima, et võimaldada naistele ja meestele võrdseid majandusvõimalusi. Paljude naiste tasustamata töö majapidamises võtab rohkem aega kui meeste tööpäev, seega jääb neil meestega võrreldes vähem aega palgatöö eest tulu saamiseks. Tööhõives aktiivsete naiste sissetulek on meeste omast keskmiselt 20% madalam.

Lisaks sellele teevad naised tihtipeale "mitteformaalseid" töid, näiteks müüvad turul kaupa või teevad kodutöid. Sellise töö eest saab tavaliselt vähe palka ning selle juurde kuulub vähe soodustusi või ei ole üldse soodustusi (nt tervisekindlustus või pension). Naistel on vähem ressursse kui meestel. Mõne riigi pärimisseadused diskrimineerivad naisi, mis soodustab nende vaesuspiiri alla jäämist.

Naiste sissetuleku suurendamine võib mõjuda kasulikult ka nende lastele, kuid mitte alati. Naiste pikad töötunnid tervisele ohtlikes või kahjulikes töötingimustes mõjuvad halvasti ka nende lastele. Perekondades, kus naistel ei ole kontrolli oma sissetuleku üle, ei saa raha kasutada laste tervishoiule, toitumisele või haridusele.

Mõni naine ei ole võimeline tööajal laste eest täisväärtuslikult hoolitsema ning peab panustama oma vanematele lastele (harilikult tütardele), kes hoolitsevad nooremate eest. Tihtipeale ohverdavad need neiu oma hariduse.

Poliitika ja valitsemine: naised on harilikult alaesindatud igal riigivalitsemise tasandil. Seadusandlikus võimuses on alla 17% naisi, valitsuste koosseisu kuulub 14% naisi ning kõigest 6% valitsustes on naised valitsusjuhid. Naiste häält on harva kuulda rahuläbirääkimistes ja arenguriikide konfliktijärgse taastamise küsimustes. Maailmas on laialt levinud stereotüüp, mille kohaselt mehed on naistest paremad poliitilised liidrid.

ABIVAHAEND 3

Olivia Naava, Kampala käsitöökeskuse asutaja

Foto: Veronika Svists

Olivia Naava on Kampala Disabled Initiativesi (KDI) ehk puuetega inimeste käsitöökeskuse tegevjuht ja müüja. Ta on 28-aastane aktiivne ja energiline naine, kellele meeldib inimestega suhelda ja poele valikke üritusi korraldada. Poe jaoks on olulised Olivia suhtlusoskused ja pop-up-tüüpi müügikorraldus. Vabal ajal ta punub palmikiududest kotte.

2005. aastal lõpetas Olivia kolmeaastase õppe puuetega lastele mõeldud Kampala õmblus- ja käsitöökoolis. Olivia otsustas üheskoos oma kursuseõdedega alustada väikese käsitööpoe, et saada sõltumatut tulu, ennast ülal pidada ja oma perekonda aidata. Peale oma väikeettevõtte õmblevad naised tooteid ka nende kooli käsitöö tootmise tarvis, kuid tulevikus loodavad teenida piisavalt palju oma poe kaudu, et saada täiesti sõltumatuks.

Peale valmistoodete (näiteks põlled, rõivad, kotid jne) tegemise lõikavad ja õmblevad KDI naised ka kitenge-kangast tehtud ilusaid riideid Kampalas tegutsevatele välismaalastest vabatahtlikele. Poe tasuvuseni jõudmine on keeruline, kuna enamik piirkonna elanikest ei saa lubada tööde tellimist rätsepalt. Abiks on internet, kuna Ugandas on praegu e-kaubanduse revolutsioon. Seega, KDI pood loodab endale uusi kliente saada just veebi teel.

Lisainfot KDI poe tegevuse ja toodete kohta leiab Facebookist aadressilt www.facebook.com/DisabledInitiatives/.

Olivial on seitse vanemat õde ja venda, kellega tal on väga lähedased suhted. Talle meeldib toidu tegemine ja küpsetamine, käsitöö puhul eelistab ta kanga valmistamist tai dai tehnikaga.

Lisaküsimused

1. Milliseid Uganda ühiskonna stereotüüpe murrab Olivia?
2. Kuidas Olivia tegevus toetab naiste õigusi Kampalas?

Olivia fotod bit.ly/2Utl4y

1. Teach Unicef Website (2016), veebis
teachunicef.org/sites/default/files/documents/units-lesson-plans/gender_equality_-_an_introduction.pdf
2. Sustainable Development Goals (2016), veebis
www.un.org/sustainabledevelopment/gender-equality/
3. European Commission (2016), veebis
ec.europa.eu/justice/gender-equality/

10. peatükk

PEREVÄGIVALD

See tund õpetab ära tundma perevägivalda, mille alla kuuluvad kõik füüsilise, seksuaalse, psühholoogilise või majandusliku vägivalla aktid, mis leiavad aset perekonnas.

Tunni eesmärgid

- Teda saada perevägivallast
- Õpetada noortele perevägivalla äratundmist
- Tuvastada perevägivallaga võitlemise strateegiad

Abimaterjalid

- Slaidid riikidest, kus ei ole keelatud perevägivald huff.to/2kJte9B
- TED kõne koduvägivalla kohta bit.ly/LeslieMorganSteinerENG
- Abivahend 1: Foto aruteluks
- Abivahend 2: Kaardid mängu mõistetega
- Abivahend 3: Väited
- Pliiatsid

Foto: Patrick/Shutterstock

SISSEJUHATUS

10 min

Paigutage tahvlile foto, et õpilaste tähelepanu köita ([Abivahend 1](#)).

- Arutlege kiirelt foto üle: kuidas see kajastab perevägivalda?
- Jagage õpilased kolmeks rühmaks ning paluge neil mõelda sõnu, mis sobiks foto kirjeldamiseks. Andke õpilastele ülesande täitmiseks 5–7 minutit, seejärel vahetage mõtteid.

PÕHIOOSA

30 min

- Rääkige perevägivalda statistikast maailmas.
 - Maailmas on üle 20 riigi, kus siiani pole perevägivaldavastast seadust.
 - 35% naistest (iga kolmas maailma naine) on kogenud eri vägivallavorme perekonnas.
 - 38% naiste tapmistest on toime pannud nende partner või abikaasa.
 - 500 miljonit kuni poolteist miljardit last kannatavad eri vägivallavormide all, iga viies laps tänapäeva Euroopas on langenud seksuaalvägivalda ohvriks. Seejuures avastatakse kõigest 10–15% lastevastaste kuritegude üldarvust. (Slaidid)
- Tutvuge perevägivalda tüüpidega. Tabelis (Abivahend 2: Kaardid mängu mõistetega) on toodud eri vägivaldatüüpide seletused. Kui õpilastel tekib küsimusi, tooge näiteks eri vägivallavorme.
- Mängu vormis selgitage välja, kas õpilased on eri vägivaldatüüpidest aru saanud ja oskavad neil vahet teha.

Mäng

- Jagage õpilased paaridesse ning andke neile kaardid (Abivahend 2). Kaardi peal on kas üks perevägivalda liike (nt hoolimatus) või perevägivalda liigi definitsioon.
- Jagage kaardid õpilaste vahel.
Andke õpilastele 3–4 minutit, et nad paneksid sobivad mõistete ja seletuste paarid kokku. Arutage vastuste üle.

Mäng

- Jagage õpilased gruppidesse. Õpilased peavad oma rühmaga otsustama, millised väited peavad paika. Paluge neil valida oma esindaja, kes esitab lõplikud tulemused. Iga meeskond saab ühe punkti iga õige lause eest.
- Igal lehel on kolm lauset, millest kaks on valed (müüdid) ja üks on tõene (fakt). Rõhutage fakti igas lausete kolmikus. (Abivahend 3)

KOKKUVÕTE

5 min

Vaadake vägivallateemalist videot aadressil bit.ly/LeslieMorganSteinerENG ja arutlege selle üle.

- Kas õpilaste suhtumine perevägivalda on muutunud.
- Kas nad teavad, kuidas käituda, kui nad langevad vägivalda ohvriks või märkavad vägivalda? Kui ei tea, siis jagage õpilastele infot sotsiaalse abi kohta.

Leslie Morgan Steiner

ABIVAHEND 1

Arutlege foto üle

Foto: Patrick/Shutterstock

ABIVAHAEND 2

Mäng

HOOLIMATUS	Juhul kui keegi peaks teisest inimesest hoolima, aga ei tee seda, näiteks ei osta hoolealusele talvejopet.
EMOTSIONAALNE VÄGIVALD	Juhul kui keegi paneb toime tegusid või kasutab sõnu selleks, et teist inimest kontrollida, hirmutada, isoleerida või alavääristada.
FÜÜSILINE VÄGIVALD	Tahtlik jõu kasutamine kellegi suhtes, Näiteks kui üks isik vihastab ja lööb teist inimest jalaga.
SEKSUAALVÄGIVALD	Kui inimest sunnitakse osa saama soovimatutest seksuaalse iseloomuga tegevustest, vaatama soovimatuid videoid ja fotosid. Näiteks sunnitakse paljaste meeste ja naiste pilte vaatama.
VÄGIVALD EAKATE VASTU	Vägivald, julm kohtlemine või hoolimatus eakate suhtes. Näiteks eaka sugulase ärakasutamine pereliikme poolt, meelitades teda koostööd tegema, üürilepingule alla kirjutama, kalleid kingitusi ostma.
MAJANDUSLIK VÄGIVALD	Materiaalsete hüvede kasutamine teise inimese piinamiseks, näiteks loobutakse elatise maksmisest, kuigi inimene on kohustatud seda tegema.
LÄHISUHTEVÄGIVALD	Vägivald abikaasa, sõbra, sõbranna või elukaaslase vastu.
PEREVÄGIVALD	Vägivald, julm kohtlemine või hoolimatus pereliikmete vahel. Näiteks vanem lööb last vihastades või karistusena.
AHISTAMINE	Korduvad tegevused, mis panevad inimest oma turvalisuse pärast muretsema.
VÄGIVALLA TSÜKKEL	Juhul kui üks partner kuritarvitab teist (sõbranna, sõber, abikaasa, partner jne). Vägivald toimub tavaliselt mitmes etapis. Sellega kaasneb süütunne ja õigustused, mis pärast ohver ja vägivallatseja võivad olla õnnelikud ja kõik võib neile tunduda ideaalne. Lõppude lõpuks pingeb koguneb ja tsükkel algab uuesti.
SUNDABIELU	Juhul kui sunnitakse abielluma vastu tahtmist. Allasurumiseks võidakse kasutada eri hirmutamise ja sundimise vorme.

ABIVAHAEND 3

Mäng

Igal lehel on kolm lauset, millest kaks on valed (müüdid) ja üks on tõene (fakt). Rõhutage fakti igas lausete kolmikus.

- Ma ei lange kunagi vägivalda ohvriks.
- **Perevägivald leiab aset üksnes heteroseksuaalsete vanematega peredes.**
- Perevägivald ei esine suure sissetulekuga peredes.

- Enamik vägivaldsetest on psüühikahäirega.
- Vägivaldsetel tavaliselt ei taha kedagi kahjustada, neil on lihtsalt probleeme viha kontrollimisega.
- **Pelgalt inimest vaadates on raske öelda, kes on ülekohtune; ülekohtused inimesed sulanduvad tihti peale rahvamassi.**

- **Vägivalda ohvrid on ise süüdi, et ei lahkunud perest, kus on vägivaldsete.**
- Kui keegi poleks päriselt tahtnud saada vägivalda ohvriks, oleks ta võinud lihtsalt kodust välja minna.
- Kui keegi saab vägivalda ohvriks, siis üksnes seepärast, et ta väärrib seda.

- Oma lapsi löövad vanemad näitavad niiviisi enda armastust ja kasvatavad distsipliini.
- **Lapsed võivad osutada perevägivalda ohvriteks ka siis, kui nad pole vägivalda vahetud objektid.**
- Kui vanem lööb oma last, et too käituks õigesti, pole tegemist vägivaldaga.

- Perevägivald on midagi sellist, mis kunagi ei juhtu minu linnaosas.
- Perevägivalda on kerge ennetada.
- **Vägivaldsetel ei ole igas suhtes vägivaldsed.**

- **Vägivald on kontrolli vorm.**
- Alkoholi ning alkoholi ja narkootikumide kuritarvitamine on perevägivalda ainsad põhjused.
- Alati, kui peres on tunda pinget, võivad aset leida teatud vägivallavormid.

- **Perevägivald võib põhjustada ohvri enesehinnangu languse.**
- Madala enesehinnanguga inimesed on suure tõenäosusega perevägivalda ohvriks langenud.
- Ohvrid on alati võimelised arendama terveid suhteid, olles oma vägivaldsetest eemal.

1. Family Violence – Lesson Plan, veebis
www.rcmp-grc.gc.ca/cycp-cpcj/violence/fv-vf/lp-pl/index-eng.htm
2. Why domestic violence victims don't leave (2012), veebis
bit.ly/LeslieMorganSteinerENG
3. What is domestic violence (2016), veebis
ncadv.org/learn-more

11. peatükk

PIINAMINE

Selles tunnis käsitletakse väärkohtlemise teemat. Väärkohtlemine on piinamine, julm, ebainimlik või inimväärikust alandav kohtlemine või karistamine. Sellisel viisil kohtlemine või karistamine on inimõiguste tõsine rikkumine.

Tunni eesmärgid

- Tutvuda mõistega piinamine
- Saada teadmisi piinamisalasest rahvusvahelisest õigusest
- Õppida esitama vastuargumente neile, kes õigustavad piinamisi õilsate eesmärkidega

Abimaterjalid

- ÜRO piinamise ning muude julmade, ebainimlike või inimväärikust alandavate kohtlemis- ja karistamisviiside vastane konventsioon, 1984. bit.ly/Convention1984
- TED kõne piinamise lõpetamise kohta bit.ly/karentseENG
- Abivahend 1: Rollimäng
- Abivahend 2: Debatt

SISSEJUHATUS

10 min

Mäng

Kirjutage tahvlile piinamine ja seletage, millest tunni jooksul räägitakse.

- Paluge õpilasi jaguneda paaridesse või töötada individuaalselt. Andke neile minut aega joonistada pilt, mis seletab, kuidas nad piinamist mõistavad. Paluge mitte joonistada pilte, mis kujutavad reaalselt valu või mõjuvad solvavalt.
- Seletage, et me kasutame sõna piinamine igapäevaselt tähistamaks kõiki läbielamisi, mida me peame valulikuks, näiteks kooli minnes. Sellegipoolest on sel sõnal väga spetsiifiline tähendus inimõigustealases rahvusvahelises õiguses, mida aktsepteerivad paljud riigid üle maailma. Selle järgi mõeldakse piinamise all „mis tahes tegevust, millega inimesele tahtlikult tekitatakse tugevat füüsilist või vaimset laadi valu või piinu ...” (Piinamise ning muude julmade, ebainimlike või inimväärikust alandavate kohtlemis- ja karistamisviiside vastane konventsioon, 1. artikkel, 1984). Piinamise rakendamisele on iseloomulik konkreetse eesmärgi olemasolu ning see eeldab tõsiste kannatuste või sihilikku valu tekitamist (ICRC, 2005).

Eristatakse piinamist ja julma kohtlemist, mis omakorda tähendab „sihilikku tegevust või tegevusetust, millega kaasneb inimese trauma, kahjustus või surm. Valdavalt pööratakse tähelepanu laste julmale kohtlemisele, viimasel ajal on fookusesse tõusnud ka eakad inimesed ja psüühikahäiretega inimesed. Abikaasade julma kohtlemist nimetatakse tavaliselt koduvägivallaks” (Sõnastik, 2017).

PÕHIOSA

Viige ennast kurssi piinamise ning muude julmade, ebainimlike või inimväärikust alandavate kohtlemis- ja karistamisviiside vastase konventsiooniga (1984).

Konventsiooni järgi piinamised

- hõlmavad füüsilist või vaimset laadi valu või piinade tekitamist kannatanule
- on toime pandud tahtlikult
- on kasutusel teabe või ülestunnistuse saamiseks või karistamiseks, ärahirmutamiseks ja sundimiseks
- tekitatakse ametiisiku poolt või tehakse nende õhutusel, nende kaastadmisel või vaikival nõusolekul.

NB! Õpilased võivad teie käest uurida, mille poolest erinevad piinamised ja julm, ebainimlik ja inimväärikust alandav kohtlemine.

Seletage, et nende mõistete vahel ei saagi eriti vahet teha. Eristamisel puudub ka praktiline mõte, kuna kõik piinamise ja julma kohtlemise vormid on rahvusvahelise õigusega keelatud. Piinamised ja julm kohtlemine on keelatud ka kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise paktiga, ÜRO piinamisvastase konventsiooniga ning 1949. aasta Genfi konventsioonide 3. artikliga sõjavangide ja tsiviilisikute kohtlemise kohta rahuajal.

Karen Tse

TEEMAARENDUS

Kas valitsustel tuleks lubada piinamiseks kvalifitseeruvate meetodite kasutamist kahtlustatavate ülekuulamisel terrorivastase sõja raames?

- Paluge õpilastel arutleda selle üle.

Mäng

- Tutvustage õpilastele hüpoteetilist stsenaariumi, mille järgi saab Ukraina suurlinn kannatada terrorirünnaku all. (Abivahend 1)

Mäng

- Lugege läbi allolevad piinamiste kasutamist toetavad või keelavad väited. Paluge õpilastel liikuda ruumi paremasse nurka, kui nad nõustavad väitega, või vasakusse, kui ei nõustu. Iga väite järel arutlege poole valiku üle ja öelge õige vastus. Pidage meeles, et piinamist ei saa õigustada mitte mingil juhul. (Abivahend 2)

ARUTELU

Vaadake Karen Tse kõnet piinamisvastasest võitlusest eri riikides aadressil bit.ly/karentseENG.

- Milles seisnevad piinamisega seotud põhiprobleemid?

ABIVAHEND 1

Rollimäng

Stsenaarium: tundmatu isik helistab politseijaoskonda ja annab teada, et Kiievis võib aset leida terrorirünnak. Juhul kui Ukraina ei loobu integratsioonist ELiga, rünnatakse järgneva 24 tunni jooksul mõnda kaubanduskeskust.

Kahtlustatava kirjeldus: jälitamise tulemusel on kahtlustatav arreteeritud telefoniputkas. Võimud on kindlad, et kahtlustatav võib varjata hädavajalikku infot.

Rühmatöö käigus saavad õpilased eri rolle: politseinik, tunnistaja jms. Õpilased peavad mõtlema, mida nad teeksid, olles need inimesed. Läbiv sõnum: piinamised on igal juhul keelatud.

ABIVAHEND 2

Debatt

- Mõnikord on piinamine ainus viis saamaks teavet tulevaste terroristide rünnakute ennetamiseks; tegemist on väiksema pahega.
- Jõu rakendamine terrori eest süüdi mõistetud isikute suhtes taastab õigluse ja on kättemaksuks selle valu eest, mida nad tekitasid ohvritele ja nende peredele.
- Terrorismis kahtlustatavad on valmis oma veendumuste eest surema. Piinamised on selliste inimestega suhtlemisel vajalikud.
- Tihtipeale pole aega, et terrorismis kahtlustatavatega rääkida: neil võib olla info, mida on kohe vaja terrorirünnaku ärahoidmiseks. Piinamine aitab tõenäoliselt kiiremini tulemuse saavutada.
- Kui inimesi piinata teabe saamiseks ülekuulamise käigus, võivad mõned rääkima hakata, kuid mõned vaikivad endiselt. Need, kes rääkima hakkavad, võivad midagi öelda lihtsalt oma piinade lõpetamiseks – suur osa sellest võib osutada valeks, mis ei aita probleemi lahendamisele kaasa.
- Piinamist kasutavad inimesed muutuvad tihtipeale nii julmaks, et hakkavad oma volitusi kuritarvitama ja inimesi piinama naudingu või kättemaksu pärast. Selline vägivald ei vii kunagi õigluse taastamiseni.
- Kui ametiisikutel lubatakse vange kohelda julmalt, ebainimlikult või inimväärikust alandavalt, võib see põhjustada vägivalda institutsionaliseerimise ehk vägivald muutub tavapäraseks meetodiks. Kui see juhtub, ei tunne ennast enam keegi turvaliselt.

1. Arbitrary detention-Human Rights lesson (2010), veebis www.scribd.com/document/33217655/Arbitrary-detention-Human-Rights-lesson
2. A human rights education resource on torture (2016), veebis www.amnesty.org.uk/sites/default/files/lessons_-_torture.pdf
3. Rahvusvaheline Punase Risti Komitee (ICRC, 2005): www.icrc.org/en
4. Sotsiaalsõnastik (vn Социальный словарь, 2017): bit.ly/slovarj
5. ÜRO piinamise ning muude julmade, ebainimlike või inimväärikust alandavate kohtlemis- ja karistamisviiside vastane konventsioon, 1984. bit.ly/Convention1984

Uute peatükkide (9–11) väljatöötaja: Anna Melentšuk
Koostamisel osalenud eksperdid: Aliine Lotman ja Sergei Burov
Uustrüki sisutoimetaja: Mari-Kätrin Kinks ja Veronika Svištš
Uute peatükkide keeleteoimetaja: Argo Mund
Uute peatükkide tõlkija: Ivan Lavrentjev
Kujundaja: Triinu Tulva
Väljaandja: MTÜ Mondo
Aasta: 2017

ISBN 978-9949-9774-8-2

Õppematerjali "Igaüks, igal pool" 2014. aasta esimese trüki peatükid 1–8 on kohandatud Amnesty Internationali materjalist Everyone Everywhere.
Sisutoimetaja: Maari Ross
Tõlkijad: Madli Maruste ja Kristel Kalda
Kujundaja: Triinu Tulva.

Õppematerjali "Igaüks, igal pool" uuendamist on toetanud Eesti Välisministeerium arengukoostööks ette nähtud vahenditest.

EESTI
ARENGUKOOSTÖÖ

MAAILMAKOOL.EE

